МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Виконала: Завада В.М.
магістрант спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Допущено до захисту:
«23» листопада 2022 року

Науковий керівник:
к. п. н., старший викладач
Н.В. Лісневська

Завідувач кафедри
_____І.В.Корякіна____
Дата захисту: «17» _грудня 2022 р.
Оцінка _____

Підписи членів ЕК:
_____
_____
_____

Глухів – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……...3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР……..……8

1.1. Лінгводидактичні основи мови та мовлення дітей молодшого дошкільного віку…….……...8

1.2. Характеристика розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку……..12

1.3. Сутнісна характеристика дидактичних ігор як засобу розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку……..18

Висновки до першого розділу……..29

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР……...31

2.1. Визначення рівня розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку……..……...31

2.2. Система роботи із впровадження дидактичних ігор у навчально-виховну діяльність дітей молодшого дошкільного віку з метою розвитку в них мовлення……50

2.3. Перевірка ефективності розробленої системи роботи із впровадження дидактичних ігор з метою розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку……..55

Висновки до другого розділу……...72

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ……74

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ…….77

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……79

ДОДАТКИ……82

Вступ.

Нині в Україні склалась складна соціально-економічна ситуація, яка негативно відзначається не тільки на здоров'ї дітей дошкільного віку, але й на їх психічному розвитку. У період дошкілля важливе значення для психічного розвитку дітей набуває становлення мови, тому виходячи з цього можна ствердно зазначити, що дошкільний вік є сенситивним періодом для мовленнєвого розвитку дитини. На сучасному етапі розвитку суспільства особливого значення набувають питання вдосконалення мовленнєвої культури особистості. Безсумнівно, що мовлення є частиною загального розвитку особистості, а навички володіння грамотним зв'язним мовленням – професійною потребою в багатьох сферах громадського життя. Тому задача навчання рідній мові виступає як одна з головних задач дошкільної освіти.

Мовлення дитини формується на прикладі мовлення тих людей, які її оточують: спочатку сім'ї, потім педагогів. Однак, якщо батьки не втручаються в процес формування дитячого мовлення, це майже завжди призводить до відставання в розвитку. Варто відмітити, що мовленнєві недоліки, які з'являються в дитини в дошкільні роки, у подальшому переборюються з великими труднощами. Саме тому важливо, щоб як у родині, так і в закладі дошкільної освіти було створено відповідне мовне середовище для правильного розвитку мовлення дитини.

Розвиток мовлення дошкільників має на увазі не тільки уміння граматично правильно і складно будувати висловлення, але й володіти багатством рідної мови, її виразними можливостями. Питання підготовки дітей дошкільного віку до оволодіння мовленням є частиною проблеми готовності до навчання в школі. Психологами і педагогами надається великого значення навчанню дітей мовленню і називають його операційні компоненти (письмо і читання) провідними в будь-якій свідомій діяльності людини.

Проблемам розвитку мовлення присвячено велику кількість праць педагогів і психологів: В. Бельтюкової, О. Гвоздьова, В. Гербової, Г. Григор'євої, Г. Грубої, П. Згуровського, І. Кононової, Г. Ляміної,

Л. Павлової, М. Попової, А. Салахової, Р. Тонкова-Ямпольської та інші. Зокрема, О. Гвоздьов займався дослідженням фонематичної сторони мовлення, що залежить від розвитку мовленнєво-рухового аналізатора. Проте згодом В. Бельтюковим, Д. Ельконіним, Н. Швачкіним було доведено, що розвиток мовлення залежить не тільки від мовленнєво-рухового аналізатора, а й від слухового.

Актуальність проблеми освоєння мовлення дітьми раннього і дошкільного віку відбивається в численних психолого-педагогічних і лінгвістичних дослідженнях: взаємозв'язок мовлення і мислення – Ш. Бутон, К. Бюлер, Л. Виготський, А. Валлон, М. Доналдсон, Ж. Піаже, С. Рубінштейн; механізми породження мовленнєвого висловлення – М. Жинкін, О. Леонтьев, О. Лурія; мова як засіб спілкування – І. Зимова, О. Леонтьев, М. Лисіна; лексична розмаїтість рідної мови, норм і правил побудови синтаксичних конструкцій – М. Бахтін, О. Гвоздьов, Н. Лепська, О. Шахнарович, Л. Щерба, С. Цейтлін, Л. Якубінський; основні ознаки показників розвитку мовлення – О. Леонтьев; операційні компоненти – О. Лурія; деякі аспекти освоєння осмисленого сприйняття – О. Запорожець, Н. Карпінська, О. Никифорова, О. Соболєва, Б. Тєплов; розуміння літературного героя – Л. Гурович; опосередковані форми у процесі розвитку здатності до наочного просторового моделювання при ознайомленні з художньою літературою – І. Базик; уміння користуватися значеннєвим угрупованням тексту в мнемічних цілях – Н. Захарюта [17].

Значний внесок у розвиток теорії гри, як засобу всебічного виховання і розвитку дітей дошкільного віку зробили Є. Фльоріна, Є. Тихєєва, Ю. Аркін. Пізніше ролі гри були присвячені дослідження Ф. Фраткіна, М. Аскаріна, О. Усової, Р. Жуковської, Т. Маркової, Т. Пониманської, О. Савченко, Н. Бібік, Н. Гавриш, А. Богуш та ін. Розуміння природи гри, закономірностей її розвитку знайшли відображення в працях видатних психологів Л. Виготського, О. Леонтієва, Д. Ельконіна, О. Запорожця та їх послідовників.

Оскільки провідною діяльністю дошкільників є гра, тому їй відводиться чільне місце в розвитку мовлення дитини. Суть гри, її психологічні особливості

здавна цікавили педагогів, психологів, соціологів, етнографів, математиків, демографів. Так, фізіолог І. Сеченов уважав, що причиною гри є психологічні особливості дитячої психіки. А режисер і театральний педагог Костянтин Станіславський радив акторам повчитися щирості почуттів у дітей, які граються. Не зважаючи на те, що гра супроводжує людину протягом усього життя, особливо важливою вона є саме в дошкільному періоді.

Водночас, проведений аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор є недостатньо вивченою і потребує подальшого дослідження.

Отже, актуальність, соціальна та педагогічна значущість проблеми, недостатнє теоретичне і методичне її обґрунтування й зумовили вибір теми нашого дослідження **«Розвиток мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор».**

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати систему дидактичних ігор як засобу розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

Об’єкт дослідження: процес розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: система роботи з упровадження дидактичних ігор як засобу розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: розвиток мовлення в дітей молодшого дошкільного віку за допомогою системи роботи з упровадження дидактичних ігор відбуватиметься ефективніше за таких умов: урахування наявного рівня розвитку мовлення і віку дітей; комплексного застосування дидактичних ігор; систематичного використання дидактичних ігор в освітньому процесі, режимних моментах закладу дошкільної освіти, на заняттях з розвитку мовлення і культури мовленнєвого спілкування, ознайомлення з природним довкіллям, художньо-продуктивної діяльності, логіко-математичного розвитку тощо.

Для досягнення поставленої мети і перевірки гіпотези дослідження поставлені такі **завдання дослідження:**

1. Зробити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження.

2. Розробити критерії, показники та визначити рівні розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

3. Розробити систему роботи із впровадження дидактичних ігор у роботу з дітьми молодшого дошкільного віку з метою розвитку в них мовлення та експериментально перевірити її ефективність.

4. Розробити рекомендації вихователям і батькам щодо розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор; аналіз планів навчально-виховної роботи сучасних закладів дошкільної освіти; узагальнення літературних джерел.

емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), якісна й кількісна обробка одержаних результатів, цілеспрямоване бесіда і спостереження за дітьми, анкетування вихователів і батьків, аналіз педагогічної документації.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що уточнено сутність понять: «мова», «мовлення», «мовленнєва діяльність»; визначено причини затримки мовлення в дітей; розглянуті різні класифікації дидактичних ігор з метою розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку; визначено критерії, показники та рівні розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку; підібрані методики для виявлення рівнів розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

Практичне значення дослідження: розроблена система роботи з розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор; розроблений зміст дидактичних ігор і методика їх застосовування з дітьми

молодшого дошкільного віку з метою розвитку в них мовлення; зроблена добірка дидактичних ігор для дітей молодшого дошкільного віку для розвитку в них мовлення.

Матеріали проведеного дослідження можна використовувати в освітньому процесі дітей у закладах дошкільної освіти, у процесі підготовки фахівців дошкільного профілю.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження презентувалися на науково-практичних конференціях різних рівнів: *всеукраїнських* – IV Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» (17 травня 2022, м. Глухів); *регіональних* – Звітна науково-практична конференція здобувачів загальної середньої, перед вищої і вищої освіти, аспірантів, молодих учених (14 квітня 2022 року, м. Глухів).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 53 таблиці, 12 рисунків, 5 додатків. Загальний обсяг роботи становить 119 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАТКИЧНИХ ІГОР

1.1. Лінгводидактичні основи мови та мовлення дітей молодшого дошкільного віку.

У сучасній лінгводидактиці використовуються поняття «мова» та «мовлення». Поняття «мова» в лінгвістиці розглядається як система фонематичних, лексичних і граматичних засобів, є знаряддям вираження думок, почуттів і є важливим засобом спілкування людей [2]. Мова – сукупність мовних знаків, система категорій, граматичних форм і норм. Можна ствердно зазначити, що мова – універсальний засіб навчання і виховання людини; першооснова нагромадження культурних цінностей, засіб вираження змісту культури, спосіб введення людини в процес суспільного культурного розвитку; компонент духовної культури суспільства; засіб координації всіх виробничих процесів [2].

У науковій літературі мова тлумачиться як невід’ємна частина соціального буття людей, необхідна умова існування людського суспільства, засіб впливу на свідомість, вироблення світогляду, норм поведінки, формування смаків, задоволення потреб у спілкуванні. Вона використовується в процесі спільної трудової діяльності для узгодження зусиль, планування роботи, перевірки і оцінки її результатів, допомагає в пізнанні навколишнього світу. Завдяки їй людина набуває, засвоює знання і передає їх. Мова виконує три функції: спілкування, пізнання і регулятора поведінки [20].

Виходячи з вищезазначеного, мова нами розуміється як можливість вираження думок, почуттів, засіб для спілкування між людьми і передачі інформації.

Ватро відмітити, що в молодшому дошкільному віці в дітей розвиваються різні функції мови. Зокрема, плануюча функція мови починає розвиватися приблизно в чотири-п’ять років. За допомогою мови діти починають планувати

та супроводжувати свої дії, позначати їх результати. Така мова не виконує комунікативну функцію і називається езопової промовою, яку можна представити мовним заступником реальної спільної діяльності з дорослим. При цьому дитина нікому не адресує свої висловлювання. Плануюча функція мови виражається в тому, що діти вголос формулюють задум майбутньої діяльності, у процесі її виконання словесно фіксують отримані результати, вирішують виниклі труднощі. Поступово здійснюється інтеріоризація езопової мови, її перехід у розумовий план – у внутрішню мову слова [7].

У цей віковий період удосконалюється також комунікативна функція мови дошкільників, їх мова стає більш зв'язковою. Ситуативна мова, яка є основною формою мовлення молодших дошкільників, доповнюється контекстної промовою. Вона характеризується тим, що її розуміння є можливим на основі одних тільки мовних засобів і не вимагає опори на конкретну ситуацію. Контекстна мова передбачає розгорнутий, повний, логічно послідовний виклад, нові граматичні форми. Дитина користується і ситуативною, і контекстної промовою, що визначається характером спілкування. При переказуванні ситуативність мови знижується, при опорі на наочність – зростає. Контекстність мови вище при викладі оповідної, емоційно нейтральної інформації, нижче – при передачі емоційно забарвлених подій слова [7].

Варто відзначити, що в дошкільному віці також починає розвиватися пояснювальна мова, що характеризується певною послідовністю взаємопов'язаних ланок. Вона передбачає певний обсяг знань про предмети і дії з ними і вимагає здатності викласти ці знання зрозуміло для інших слухачів.

Крім того, у процесі цілеспрямованого навчання починається засвоєння дітьми грамоти – читання та письма. Основним результатом навчання грамоті в дошкільному віці є не досягнення плавного читання, а сформованість умінь у роботі над звуковою стороною слова, вільна орієнтація в словесному складі пропозиції і звуковому складі слова [7].

Мовлення – індивідуальний процес використання мови людиною за певними законами, правилами. Мовлення – спосіб існування і вияву мови; вияв

процесу формування думки; засіб конкретизації мовного спілкування. Процес мовлення характеризується темпом, тембром, тривалістю, гучністю, артикуляційною чіткістю, акцентом, виразністю. У ньому відбиваються індивідуальні особливості того, хто говорить [2].

Зовсім по іншому тлумачить поняття «мовлення» С. Рубінштейн. На його думку, мовлення – це діяльність спілкування, вираження, впливу, повідомлення за допомогою мови. Тобто мовлення – це мова в дії, і розуміється як єдність діяльності спілкування і певного змісту, який відображає буття. Мовлення – форма існування свідомості, що слугує засобом спілкування з іншими людьми, форма узагальненого відображення дійсності; це мова, що функціонує в контексті індивідуальної свідомості [19].

У лінгводидактиці до мовлення ствердився діяльнісний підхід, тобто мовлення розглядається як мовленнєва діяльність, в якій під час спілкування використовуються мовні засоби. Крім того, мовлення й саме виступає продуктом діяльності. Мовлення можна поділити на усне і писемне; зовнішнє (усне і писемне, що доступне сприйманню людей) і внутрішнє (мовлення про себе); рецептивне (слухання і читання) і продуктивне (процесі говоріння і письма). Також розрізняють ще діалогічне і монологічне мовлення – зв’язне мовлення, яке може бути ситуативним (зрозуміле в конкретній ситуації) і контекстним (зрозуміле на основі свого предметного змісту або мовленнєвого контексту) [2].

Важливою для методики розвитку мовлення є теорія мовної діяльності. Під мовною діяльністю розуміється активний, цілеспрямований процес створення і сприйняття висловлювань, що здійснюється за допомогою мовних засобів у ході взаємодії людей у різних ситуаціях спілкування. Вивчення особливостей мовлення дітей дошкільного віку як діяльності має назву мовленнєвої діяльності, що представлено в наукових працях Т. Ахутіної, Б. Бадмаєва, І. Зимньої, О. Леонтьєва, Ю. Лурії, І. Румянцевої та інших. Розвиток теорії мовленнєвої діяльності здійснено в працях послідовників таких видатних психологів, як: Л. Виготського, С. Рубінштейна [13, с. 24, 30].

Виходячи з вищезазначеного, мовлення нами розуміється як безпосередньо діяльність спілкування, мова в дії, яке виступає продуктом діяльності і залежить від індивідуальних відмінностей. А мовленнєва діяльність – це діяльність, через яку можемо вивчати особливості мовлення дітей дошкільного віку, зокрема молодшого.

Проникнення в лінгвістичну природу мови дозволяє по-іншому підійти до навчання дошкільнят на заняттях, виділити пріоритетні лінії в розвитку мови. Психологічну основу методики становлять концепції та конкретні вчення як загальної, так і вікової психології, зокрема психології дітей дошкільного віку. Так, основною для методики розвитку мовлення є концепція «розвиваючого навчання», яка була висунута Л. Виготським і пізніше розроблена психологами його школи (А. Леонтьєвим, Д. Ельконіним, П. Гальперіним, В. Давидовим та ін.). Ідея про те, що навчання, спираючись на досягнутий рівень дитячого розвитку, має випереджати його, вести за собою, є принципово важливою для вирішення багатьох методичних питань. Наприклад, яким вимогам повинен відповідати переказ, щоб він «вів за собою» мовленнєвий розвиток дитини, а не «плентався у нього в хвості» [13].

Варто відмітити, що проблема розвитку зв’язного мовлення дітей добре відома педагогічним працівникам. Тож головним завданням для вихователів закладів дошкільної освіти є вдосконалення діалогічного та монологічного мовлення дітей, що сприяє розвитку їх зв’язного мовлення.

Цілком погоджуємося з Н. Гавриш у тому, що розвиток мовлення дитини відбувається не тільки за допомогою наслідування людей, але й завдяки активній мовленнєвій практиці. Тому роль педагога і батьків забезпечити дітям можливості для такої практики [6].

Виходячи з цього необхідно виділити основні причини, від яких залежить затримка мовлення в дітей:

- домінування процесу розуміння мовлення співрозмовників пригнічує процес активної мовленнєвої діяльності дитини (показує рукою, поглядом або поворотом голови на речі, про які запитують);

- етапи оволодіння дитиною словами-назвами тривалий час є незмінними (дорослі називають предмети та об’єкти, які викликають у дитини інтерес, не пояснюючи їхніх ознак і властивостей, не показують, як можна діяти з ними);

- вживання батьками лагідних слів до дитини протягом перших двох років (однак таке суто емоційне спілкування (як вид діяльності) має домінувати значно коротший відрізок часу);

- велика кількість іграшок, з якими дитина практично мовчки грається, маніпулює ними (важливим є створити умови для прояву мовлення дітей);

- не досконала розвиненість м’язів артикуляційного апарата дитини, що призводить до спотворення, заміни, пропусків звуків (дорослі починають такі слова вживати при розмові з дитиною або з родичами, що виступає для дитини спотвореним зразок для наслідування);

- задоволення потреб дитини батьками «зчитуючи» їх жести, звукокомплекси та міміку (необхідно сприяти тому, щоб дитина називала словом те, що хоче і докладала мовленнєвих зусиль при спілкуванні з дорослими);

- не надавання належного значення дорослими мовленнєвому спілкуванню з дитиною (у дитини відсутні стимули до активізації та розвитку мовлення) [5].

Отже, мовлення як індивідуальний процес, спосіб існуванні і вияву мови, засіб спілкування один з одним. Розвиток мовлення в дітей молодшого дошкільного віку відбувається за допомогою наслідування людей, але й завдяки активній мовленнєвій практиці. Важлива роль в цьому надається як батькам, так і вихователям.

1.2. Характеристика розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку.

Актуальність дослідження проблеми розвитку мовлення дітей обумовлена унікальністю і специфічністю молодшого дошкільного віку, неповторними особливостями психофізіологічного, соціально-особистісного розвитку, що виявляється в своєрідності форм пізнання і способів практичної діяльності. Варто відзначити, що саме в цей період створюються сприятливі можливості

для цілісного розвитку особистості дитини. Одним з важливих напрямків у реалізації цілісного підходу в навчально-виховному процесі є своєчасне засвоєння дитиною рідної мови в максимально сензитивні для цього терміни.

Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку завжди була однією із основних у спектрі досліджень провідних науковців, які розробляють її теоретико-методологічні аспекти. Багато вчених, педагогів, психологів як минулого, так і сьогодення займаються проблемою розвитку мовлення дітей дошкільного віку, кожен з них дає своє визначення мовлення, але усі вони є співзвучними. Зокрема, К. Ушинський надавав великої уваги вивченню дітьми рідної мови, що відображено в книгах «Рідне слово», «Дитячий світ», «Людина як предмет виховання». Його погляди щодо важливості рідної мови у формуванні особистості дитини, її духовному становленні мають основоположне значення для виділення методики розвитку мовлення в самостійну науку. Ідеї педагога знайшли продовження в працях таких видатних діячів дошкільного виховання, як Є. Тихєєвої, Є. Фльориної, А. Симонович, Є. Водовозової, Є. Конраді та інші. Проте в самостійну галузь педагогічної науки методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку почала виокремлюватись лише в 20-30-і рр. XX століття [20].

Дослідженням розвитку зв’язного мовлення займалися такі видатні вчені як: А. Леонтьєв, Н. Жинкін, Д. Ельконін, М. Коніна, Е. Короткова, А. Леушина, Л. Пеньєвська, А. Усова та ін. Вони займалися розробкою основних методик діагностики розвитку зв’язного мовлення, досліджували ключові аспекти становлення мовлення в дошкільному віці. На сучасному етапі дослідження мовлення дітей дошкільного віку основними є праці А. Богуш, Л. Виготського, М. Жинкіної, І. Зимньої, О. Леонтьєва, Ф. Сохіної, О.Ушакової. У коло їх інтересів входить вивчення семантики мови, розвиток зв’язного мовлення, розвиток мовлення різними методами та засобами та багато іншого [22].

Фізіологічною основою мовлення є умовно-рефлекторна діяльність кори півкуль головного мозку, яку викликає специфічний подразник – слово, яке замінює предмети та їх властивості. Як подразник слово виступає в трьох

формах: слово почуте, слово побачене, слово вимовлене [10]. Основу мовлення складає координуюча робота нервових клітин кори великих півкуль мозку, в якій знаходяться три центри мовлення – слуховий, руховий і зоровий.

Варто зазначити, що існування мовлення залежить від двох структур організму: центральної нервової системи і периферичного апарату мовлення, до якого належать: легені, гортань, системи повітряних порожнин, розташованих над гортанню (глотка, носоглотка, рот, ніс). Однак, на нашу думку, через малорухливий спосіб життя, недостає перебування дітей на повітрі в них погано розвинені та хворобливі легені, носоглотка, гортань, ніс тощо, що, у свою чергу, негативно впливає на розвиток мовлення дошкільників.

Молодший дошкільний вік характеризується активним розвитком мовлення і, як ми зазначали раніше, саме цей вік є сензитивним щодо мовленнєвого розвитку дітей. Діти цього віку мають надзвичайно розвинене мовне чуття, вони помічають і виправляють мовленнєві огріхи інших. Хоча на кінець третього року життя дитина й оволодіває правильною звуковимовою майже всіх звуків, однак у неї виникають труднощі в вимовлянні свистячих звуків і звуку [р]. Для багатьох дітей молодшого дошкільного віку характерна загальна пом’якшеність мовлення, перестановка і пропуск звуків, складів, порушення звукової структури слова. Однак діти мають розвинений фонематичний слух і добре диференціюють звуки. На кінець молодшого віку всі ці недоліки зникають [2].

У словнику дітей можна зустріти всі частини мови, проте переважають іменники (до 50 %) і дієслова (до 30 %). Також зустрічаються полегшені слова і слова-універсалізми. Пасивний словник переважає над активним [2]. У дошкільному віці в дітей відбуваються не тільки якісні, але й кількісні зміни у складі словника. Варто відмітити, що кількісний ріст словника залежить як від умов виховання дітей, так і наявності значних індивідуальних відмінностей. У молодшому дошкільному віці в словнику дитини в середньому налічується 1800-2000 слів [2; 7].

Діти дошкільного віку поступово вчаться будувати словосполучення і речення відповідно до правил граматики. Зокрема, діти до початку молодшого дошкільного віку користуються основними граматичними закономірностями: можуть змінювати слова за відмінками, числами, особам, вживати всі часи дієслова, використовувати прості і складні (союзні і безсполучникові) речення. Поступово дитина опановує системою морфологічних засобів оформлення граматичних категорій, типами відмін і дієвідмін, способами словозміни і словотворення, вчиться будувати більш складні речення. Однак мова дітей характеризується великою кількістю граматичних помилок [7].

Крім того, у дітей молодшого дошкільного віку інтенсивно розвивається синтаксична сторона мови. У мовних висловлюваннях молодші дошкільнята зазвичай користуються простими реченнями, на початку речення вони часто використовують частки «а», «і», «ось». Однак, окрім простих речень, діти цього віку часто вживають союзні і безсполучникові складносурядні речення, але лише тільки при дослівному переказі. Також вживають питальні речення. Використовуються також елементарні складнопідрядні речення, союзна зв’язок в яких часто замінюється інтонацією [2; 7].

У дошкільному віці діти починають усвідомлювати норми вимови, піклуватися про її правильність, у них формуються диференційовані звукові образи слів і окремих звуків. У процесі спеціального навчання дошкільнята опановують діями звукового аналізу. До початку дошкільного віку більшість дітей володіють усіма звуками рідної мови [7].

Молодший дошкільний вік характеризується як період надзвичайної мовленнєвої активності, тобто діти цього віку занадто балакучі і допитливі, що проявляється в безлічі питань до дорослих. Цей віковий період відноситься до періоду «чомучок». Важливо в цей період говорити з дитиною граматично правильно, а не його мовою, не повторювати спотворені слова (наприклад, говорити «маєнький» замість «маленький», «мольоцько» – «молочко» тощо), оскільки це може гальмувати розвиток мовлення. Особливо чітко потрібно вимовляти незнайомі, нові для дитини, а також багатоскладові слова.

Звертаючись безпосередньо до дитини, ви спонукаєте її до відповіді, а вона уважно прислухається до вашого мовлення. Необхідно привчати дитину дивитись прямо на того, хто говорить, тоді їй буде легше перейняти правильну артикуляцію [2].

Відбуваються також позитивні зміни і в розвитку зв'язного мовлення, провідною формою якого є діалогічне мовлення, монологічне мовлення розвивається лише на п'ятому році життя. Хоча в першій половині молодшого дошкільного віку й переважає ситуативне мовлення, однак із зміною провідного виду діяльності з предметно-маніпулятивного на ігровий з'являються нові форми мовленнєвих дій. На кінець четвертого року життя ситуативне мовлення замінюється контекстним. Оскільки в молодшому дошкільному віці спостерігаються значні індивідуальні відмінності в розвитку всіх сторін мовлення, про це слід пам'ятати вихователям при плануванні занять з дітьми [2].

Мовлення дітей четвертого року життя недостатньо виразне, переважає номінативна та експресивна функції мовлення, дитина багато використовує невербальних засобів спілкування (жести, міміка, дії, рухи). Мовлення ситуативне, тобто залежить від ситуації, а форма спілкування – діалог. Також діти цього віку володіють навичками розмовного мовлення: вони можуть підтримати розмову, висловити бажання або прохання, думки як простим реченням, так і складним. Діти можуть звертатись із запитаннями як до дорослих, так і дітей, відповідають на запитання, вміють вітатися, прощатися, вибачитись, якщо треба. Оволодіває навичками монологічного мовлення: може відповідати на запитання за змістом сюжетних картин, художніх творів, театральних вистав. За допомогою дорослих може складати короткі описові розповіді про іграшки, овочі, фрукти, дії товаришів і свої дії; за допомогою запитань може переказувати добре знайомі казки. Знає напам'ять вірші, потішки, забавлянки, загадки [2].

У контексті досліджуваної проблеми, нами було проаналізовано зміст чинних програм: Я у Світі, Програма розвитку дитини від народження до шести

років, Дитина: освітня програма для дітей від 2 до 7 років щодо розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку. Так, у програмі розвитку дитини від народження до шести років «Я у світі» в освітній лінії «Мовлення дитини» зазначено, що в дітей молодшого дошкільного віку формується вміння слухати, фонематичний слух, граматична правильність мовлення, правильна звуковимова (окрім шиплячих звуків і звуку [р]), суттєво збагачується словник. Вони оволодівають навичками діалогічного мовлення, можуть не тільки підтримувати розмову, але й висловлювати бажання, власну думку, звертатись із запитаннями до дорослих, упізнають слово із заданим звуком [25, с. 245-247].

У програмі «Дитина» в освітній лінії «Мова рідна, слово рідне» представлено такі освітні завдання:

- удосконалювати звукову культуру мовлення;
- збагачувати, уточнювати та активізувати словник дітей різними частинами мови;
- формувати вміння правильно вживати відмінкові закінчення, рід, число іменників, будувати речення, узгоджуючи слова між собою в роді, числі, відмінку;
- вчити дітей спілкуватись з дорослими, слухати й розуміти, розповідати, звертатись із запитаннями до дорослих і однолітків;
- стимулювати створення власних невеликих розповідей за допомогою дорослих;
- сприяти вихованню культури мовлення [9, с. 114].

Таким чином, проаналізувавши вище зазначені наукові доробки вчених і програми навчання та виховання дітей молодшого дошкільного віку, можна зазначити, що з дітьми цього віку планується цілеспрямована, систематична робота з розвитку в них мовлення. Знання педагогами програмових завдань, сучасних педагогічних технологій, спрямованих на розвиток комунікативних умінь і навичок забезпечить розвиток у дітей молодшого дошкільного віку мовлення. Найкращим засобом розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку належить провідному виду діяльності грі, зокрема

дидактичній грі. Характеристика дидактичних ігор як засобу розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку буде змістом наступного підрозділу нашої наукової роботи.

1.3. Сутнісна характеристика дидактичних ігор як засобу розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

Гра є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку. Саме в молодшому дошкільному віці діти переходять від предметної діяльності до ігрової. Ігри ефективні як для фізичного, так і для психічного розвитку дітей. Зокрема, З. Фрейд розглядав гру як природний терапевтичний засіб і наголошував, що, відтворюючи у грі різні почуття, дитина асимілює їх, навчається керувати ними, враховувати їх прояви в інших осіб [23, с. 343]. На відміну від Фрейда Ж. Піаже розглядав гру як форму поведінки дитини, серед яких переважає асиміляція (уподібнення) за різними схемами [14, с. 64-67].

Пізніше описане трактування природи гри та її закономірностей визначило й подальші наукові дослідження, що відображено в наукових доробках Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, О. Запорожця, С. Рубінштейна. Вчені розглядали дитячі ігри як соціальне явище, яке стихійно, однак закономірно виникло як відображення трудової та суспільної діяльності дорослих у процесі історичного розвитку людства. У своїй роботі Д. Ельконін виділив чотири рівні дитячих ігор: - ігрові дії дитини відтворюють поведінку дорослих і спрямовані на іншого «суб'єкта» (наприклад, годування, «виховання» ляльки, укладання її спати); - ігрові дії, які відображають усю систему діяльності дорослих від початку і до кінця (наприклад, «приготування» їжі, годування, прибирання та миття посуду); - «програвання» ролі дорослого, що виявляється не тільки в маніпуляціях із предметами, а і в стосунках між людьми, у живих формах їхнього спілкування (на основі певних ігрових правил, які діти чітко контролюють); - зміна традиційних ігрових ролей і поведінки, перехід від однієї ролі до іншої в рамках розвитку сюжету однієї й тієї ж гри [24, с. 72]. Варто відмітити, що третій і четвертий рівні дитячих ігор

найбільш сприяють розвитку особистості дошкільників та їхніх міжособистісних відносин.

Цінними для нашого дослідження є виказування Б. Ельконіна, який надавав великого значення ігровій діяльності дітей у формуванні в них комунікативної компетентності взагалі, і мовленнєвої зокрема. На його думку, у грі розвиваються комунікативні здібності та мовленнєві уміння дитини, відбувається становленні основ її культури [24, с. 204].

Нам імпонує думка В. Душиної, яка зазначає, що упродовж гри вихованці набувають необхідного їм соціального досвіду, який включає такі вміння: контактувати (просто, доступно); висловлювати свою думку (оцінювати); виражати згоду (незгоду); приймати пропозиції інших, не наполягаючи на своєму; залагоджувати непорозуміння; відповідати на поставлене запитання; виявляти власну життєву позицію; просити вибачення і пробачати інших; запрошувати інших до гри; брати активну участь у спільній грі; гратися дружно; ділитися цікавими іграшками; виконувати бажані ролі за чергою; бути привітним, усміхатися партнерові (мати оптимістичний настрій); ніколи не ображати своїх друзів, не сваритися з іншими; завжди намагатися робити іншому приємне (змайструвати хворому товаришеві іграшку, намалювати малюнок). Дослідниця вважає, що досвід, який дитина отримує в грі, пізніше застосовує і в інших формах життєдіяльності. Кожна гра виконує важливі виховні та комунікативні функції, формує типові навички соціальної поведінки і систему цінностей дитини. Саме в грі діти вчаться поводитися відповідно до ігрової ситуації, а через це гра стає своєрідною школою соціальних відносин. Відображаючи в грі певні реальні події, дитина стає їх безпосереднім учасником, ознайомлюється зі світом, діє активно, щиро сприймаючи все, що стосується гри [11].

Що стосується розвитку мовлення, то тут варто виділити праці Л. Артемової, яка присвятила свої наукові розвідки дослідженню проблеми комунікації та організації особистісних взаємин дітей, їхнього виховання під час ігрової діяльності. Педагог, аналізуючи суспільну спрямованість

дошкільника в грі, набуття ним навичок спілкування в процесі ігрової взаємодії, констатує, що ці взаємозв'язані види діяльності ефективно впливають на громадське виховання дітей. У правильно підібраному змісті ігор вона вбачає запоруку успішного комунікативного досвіду дошкільників. Гра із заданим змістом активізує їхнє спілкування, а зразки ігрових взаємин природно й невимушено відтворюються дітьми в реальних життєвих ситуаціях [1, с. 57]. Що, на нашу думку, є дуже важливим для її подальшого життя.

Ігрова діяльність як провідна для дітей дошкільного віку вимагає практичного засвоєння дитиною системи мовленнєвих умінь і навичок, які б дозволили їй вільно і невимушено вступати в мовленнєву взаємодію з однолітками та дорослими. Творчі діяльнісні досягнення дитини характеризують прояв її комунікативних здібностей. Цінними для нашого дослідження є твердження Н. Гулько, яка зазначає, що дидактична гра в організації спілкування сприяє виконанню важливих методичних завдань: створення психологічної готовності дітей до спілкування; забезпечення природної необхідності багаторазового повторення мовленнєвого матеріалу; тренування у виборі потрібного мовленнєвого зразка, що є підготовкою до ситуативної спонтанності спілкування. Серед дидактичних ігор педагог великого значення надає саме творчим ігри, які передбачають формування лексичних і граматичних вмінь, розширення словника дитини, зв'язного мовлення [8].

Уважаємо, що розвиток мовлення дітей дошкільного віку ґрунтується на діяльнісному підходові, тобто відбувається в різних видах діяльності. У контексті нашого дослідження – ігрової діяльності. Як слушно зазначає Н. Гавриш, мовленнєво-ігрова діяльність передбачає активне застосування дітьми набутих раніше знань, мовленнєвих умінь і навичок у різних обставинах [6]. Виходячи з того, що ігрова діяльність в дошкільному дитинстві є провідною, уважаємо що застосування ігор, зокрема дидактичних, з текстами та діалогами, сприяє активному розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку.

Цілком погоджуємося з Н. Гавриш, що в грі дитина не помічає навчального процесу, легко запам'ятовує нові слова, описує свої дії, все це разом сприяє розвитку в неї мовлення [6].

Навчальний зміст гри дошкільниками не усвідомлюється, але зі сторони педагогіки гру можна вважати формою організації освітнього процесу, яку можна застосовувати для формування і розвитку мовлення. Навчання мовленню має розпочинатися з мотивації, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу і активнішому включенні дітей у гру [16; 20].

У програмі «Дитина» в освітній лінії «Зміст педагогічної робота» подається матеріал щодо важливості і необхідності застосування дидактичних ігор з дітьми. Зокрема, наголошено, що через дидактичні ігри можна вчити дітей керуватись своїм слухом (прислухатись, порівнювати й оцінювати звуки за силою звучання, тембром, наслідувати їх); виділяти в іграх певні звуки серед інших, сприймати їх як сигнал до дій; пов'язувати та узгоджувати рухи і дії зі словом. Крім того, розширювати в дітей активний словник, вправляти їх у правильному вживанні займенників, дієслів, прийменників та інших частин мови. Також подається перелік дидактичних ігор, серед яких, на нашу думку, є такі, які сприяють розвитку в дітей мовлення: «Хто де живе і чим харчується?», «Впізнай, хто в будиночку живе», «Чиї це діти?», « У кого що в руках?», «Впізнай на смак», «Хто як кричить?», «Що для кого?» [9, с. 129-130].

Хоча розвиток мовлення дітей і відбувається на одному із важливих видів діяльності – заняттях, однак не менш ефективними в цьому плані є й дидактичні ігри, в яких закладені великі можливості для розвитку мовлення дітей. Гра полегшує складний процес ознайомлення дітей з оточуючим і ефективно сприяє закріпленню нової інформації за допомогою слова. У процесі гри діти не нав'язливо вчаться порівнювати предмети, класифікувати їх. Гра є найсильнішим стимулом до мовного спілкування як з дорослими, так і з дітьми. Вона збагачує, закріплює та активізує словник дітей, покращує навички словотворення, сприяє вихованню звукової культури мовлення, розвитку виразності мовлення, розвиває як діалогічне, так і монологічне мовлення. Тому

для розвитку мовлення молодших дошкільників важливим є наявність у групі різноманітного інвентарю, посібників, наочності для ігор, а також дидактичних мовленнєвих ігор, як-от: «Відгадай», «Назви тварин», «Назви рослини», «Скажи, як я», «Чарівний мішечок», «Новий рік», «На гірці», «У країні звука [ж]», «Знайди предмет на заданий склад», «Логопедичне лото», «Скажи навпаки», «Асоціації», «Звукове лото», «Будинок звуків» та ін.

Дидактична гра – гра, яка спрямована на формування в дітей потреби в знаннях, активного інтересу до їх засвоєння, удосконалення пізнавальних умінь і навичок. Дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості, актуалізують досвід дітей, сприяють повторенню, уточненню, закріпленню раніше набутих знань і уявлень про природні явища, працю й побут людей. Використовують дидактичні ігри в навчанні та вихованні дітей усіх вікових груп під час занять, після спостережень, екскурсій, бесід або як самостійну форму роботи на прогулянках або у вільний від занять час. Часто дидактичні ігри виступають основним засобом навчання і виховання, за допомогою яких вихователь готує дитину до правильного сприймання об’єктів і явищ навколишнього світу [15].

Що є важливим в дидактичній грі, так це взаємодія навчальної (пізнавальної) та ігрової (цікавої) сторін. Тобто вихователь одночасно і навчає дітей, і бере участь в їхній грі, а діти граючись навчаються. Ще О. Усова відмітила здатність дидактичної гри через ігровий задум, дії і правила навчати і розвивати дитину і назвала це автодидактизмом [15].

Варто відмітити, що основним стимулом і мотивом виконання завдання в грі для дітей є природне їх прагнення до гри, бажання досягти ігрової мети, виграти, а не пряма вказівка вихователя або бажання дітей чогось навчитися. Саме таке природне прагнення спонукає дошкільників до розумової активності, якої вимагають умови і правила гри. Слід пам’ятати, що дидактична гра має сталу структуру і це відрізняє її від інших видів ігрової діяльності. Основними елементами, які одночасно надають їй форми навчання і гри, є дидактичні та

ігрові завдання, правила, ігрові дії, результат. Кожна дидактична гра має свої дидактичні (навчальні) завдання, які відрізняються одне від одного і обумовлені передбаченим програмою навчальним і виховним впливом педагога на дітей. Вони можуть бути різними, наприклад, для розвитку мовленнєвого спілкування – це можуть бути завдання, пов'язані з розвитком мовленнєвого апарату, зв'язного мовлення, закріплення слово- та звуковимови, уточненням і розширенням словникового запасу при ознайомленні з живою і неживою природою тощо. Наявність дидактичних завдань підкреслює спрямованість навчального змісту гри на пізнавальну діяльність дітей. При проведенні дидактичних ігор з дітьми молодшого дошкільного віку вихователь пояснює ігрові правила, показує способи дії, контролює виконання правил кожною дитиною. Після засвоєння правил гри дошкільнята діють самостійно, а педагог спостерігає і втручається лише для подолання труднощів, які можуть виникнути [15].

Під час розвитку мовлення в дітей дошкільного віку можна використовувати різні прийоми та методи: трансформації, піктограм; колажів, асоціації, наочного моделювання, аналогії.

Прийом «Трансформація» дозволяє при вивченні об'єктів перетворювати їх на інші за значенням та образом, що легші для запам'ятовування. Наприклад, образ яблука ми можемо трансформувати в будь-яку цифру.

Прийом «Піктограм» *(абетка символів)* для заучування віршів, скоромовок, переказу сюжету твору. Піктограми – маленькі прості малюночки, значки, в яких виділяються суттєві ознаки предмета або поняття. Наприклад, слова-предмети: гриб, дощ, дерево, сонце, хмара, мураха, метелик, миша, горобець, лисиця, заєць, жаба. Слова-дії: літає, повзає, ходить, стрибає, бігає, росте, світить. Слова-властивості: маленький, великий, сумний, веселий.

Метод колажів (від франц. «наклеювання») – аркуш картону, на якому наклеєні або намальовані від 7 до 50 малюнків. Малюнки повинні бути різними, не повторюватися, різні за змістом та розмірами. У деяких колажах, можна використовувати цифри, букви.

Асоціація – поняття, що виникає при згадуванні чогось. В основу створення асоціативних карт покладено принцип інтелектуальних карт: у центрі аркуша розміщують картинку, яка відображає ключове поняття (наприклад, дім, осінь, овочі, фрукти тощо), а простір навколо неї заповнюють різними зображеннями, які стосуються ключового поняття або ніяк з ним не пов'язані. Діти повинні з'єднати лініями взаємопов'язані з ключовим поняттям картинки та обґрунтувати свій вибір. Робота з асоціативною картою спонукає дітей до роздумів, міркувань, активізуючи їхню уяву, мислення та зв'язне мовлення. Наприклад, дидактична гра «Злови м'яч» (вихователь називає слово-предмет і кидає м'яч дитині, яка повинна назвати слово, що асоціюється з названим словом-предметом); дидактична гра «Аукціон слів» (з дітьми складаються синквейни за допомогою навідних запитань) [3].

Одним із методів розвитку зв'язного мовлення є синквейн, який є вільною творчістю і може застосовуватись в якості підсумкового завдання з пройденої теми. Застосування цього методу в роботі з дітьми молодшого дошкільного віку сприяє відпрацюванню знань про частини мови; поглибленню знань про речення; удосконаленню навичок використання синонімів і антонімів; збагаченню словникового запасу тощо.

Синквейн – це вірш, який складається з п'яти неримованих рядків, у кожному рядку задається певний набір слів. Синквейн має таку структуру: перший рядок – це слово, яке позначає тему (має бути іменником), другий рядок – опис теми (два прикметники), третій рядок – дія, пов'язана з темою (два-три дієслова), четвертий рядок – фраза, яка складається з трьох-чотирьох слів і висловлює ставлення до теми, почуття, п'ятий рядок – синонім до теми, одне слово, яке ніби робить підсумок [21].

Метод наочного моделювання. Ще видатний педагог К. Ушинський писав: «Учить дитину якимось невідомим йому п'яти словам – він буде довго і марно мучитися, але зв'яжіть двадцять таких слів з картинками, і він засвоїть їх на льоту». Виходячи з цього, можна сказати, що наочність є дуже важливою в роботі з дітьми, однак використання наочного моделювання в роботі з дітьми

вимагає дотримання ряду правил: діти швидко стомлюються і втрачають інтерес до заняття, тому використання наочного моделювання викликає інтерес і допомагає розв'язати цю проблему; використання символічної аналогії полегшує і прискорює процес запам'ятовування і засвоєння матеріалу, формує прийоми роботи з пам'яттю; графічна аналогія допомагає дітям вчитися бачити головне, систематизувати здобуті знання [3].

Варто наголосити, що використання наочного моделювання передбачає врахування загальнопедагогічних принципів дидактики, зокрема, поетапність засвоєння дітьми рідної мови: – збагачення словникового запасу; – побудова простих речень; – складання зв'язної розповіді, спираючись на низку символів; – складання творчої розповіді з опорою на певні моделі. Крім того, можна виділити такі завдання методу: вчити дітей граматично правильно, зв'язно та послідовно висловлювати свою думку; вчити переказувати невеликі твори, описувати предмет, картину; удосконалювати діалогічне мовлення; формувати вміння вільно, невимушено вступати в розмову та підтримувати діалог; виховувати бажання говорити як дорослий. Наприклад, гра «Який, яка, яке?» (на столі лежать картинки, наприклад м'яч, квітка, лимон, цукерка і так далі) [3].

***Метод аналогії*:** коректурні таблиці (Н. Гавриш).

В історії дидактики науковці і практики неодноразово зверталися до різноманітного використання предметних картинок, зокрема й у вигляді таблиць. Цікавий досвід застосування коректурних таблиць накопичено й описано логопедами і дефектологами дошкільних закладів, а в початковій освіті – грузинським педагогом-новатором Ш. Амонашвілі.

Коректурні таблиці – це інформаційно-ігрове поле з різною кількістю клітинок, як правило від 9 до 25, які заповнені предметними картинками (цифрами або буквами, символами чи знаками, геометричними фігурами). Картинки добирають за змістом тематично, палітра яких може бути досить широкою, з віком вона майже не змінюється, однак розширюється лише змістове наповнення та урізноманітнюються зв'язки між елементами теми [6].

Дітям можна пропонувати різні завдання з коректурними таблицями: знайти правильну відповідь або назвати потрібне слово або слова; пояснити свої дії; висловити власну думку. Наприклад, скажімо, тема «Осінь» для молодших дошкільників представлена коректурними таблицями з підтем: ознаки осені, осінній одяг, урожай. Необхідно кожну клітинку коректурної таблиці пронумерувати і підписати друкованим шрифтом, що значно розширить розвивальні можливості використання таких таблиць, так як діти мимовільно будуть запам'ятовувати цифри і образи друкованих слів. Завдяки регулярному використанню коректурних таблиць без особливих зусиль діти будуть запам'ятовувати, «зчитувати» зоровий образ надрукованого слова, зіставляти його з буквеним виразом. Крім того, це дає змогу використовувати коректурні таблиці не лише для реалізації пізнавальних, інтелектуальних, мовно-мовленнєвих (фонетичних, лексичних, граматичних, мовленнєвотворчих) завдань, а й для вправляння дітей у математичних уміннях (порахувати, встановити послідовність, порівняти, визначити форму, дібрати предмет-замісник тощо), закріплення орієнтування в просторі («перед», «між», «вище», «нижче», «за» тощо), розвитку уваги та спостережливості дітей [17].

Коректурні таблиці, як і будь-які інші творчі ігри, можна використовувати в різних форматах життєдіяльності дітей, як спільно з дорослими, так і під час спеціально організованої освітньої діяльності: на початку заняття – як засіб активізації психічних процесів і включення дітей у діяльність; в основній частині заняття – для уточнення в дітей знань і розширення в них уявлень, унаочнення процесу встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами та явищами дійсності тощо.

Також коректурні таблиці можна застосовувати і як своєрідну інтелектуальну гру, в якій діти змагатимуться поодинці або командами на швидкість реакції, точність і широту сприйняття, багатший словник тощо. Кількість учасників у такій грі не обмежується, кожна дитина виконує завдання індивідуально [18].

У роботі з дітьми молодшої групи з метою розвитку в них мовлення можна використовувати різноманітні дидактичні ігри. Вони розрізняються своєю класифікацією, у залежності від змісту, ігрових дій і правил, організації і стосунків дітей, ролі вихователя тощо. На нашу думку, найбільш вдалою для розвитку мовлення в молодших дошкільників є поширена класифікація дидактичних ігор за характером матеріалу, згідно з якого виокремлюють:

Ігри з предметами. У таких іграх використовують дидактичні іграшки (мозаїку, кубики), реальні предмети, різноманітний природний матеріал (листя, плоди, насіння). Найбільш поширені вони в народній педагогіці, розрізняють сюжетні (ляльки, предмети побуту, фрукти, овочі тощо) і безсюжетні (кулі, циліндри, пірамідки тощо) дидактичні матеріали. Варто зазначити, що дидактичні ігри з сюжетними дидактичними іграшками має багато спільного із сюжетно-рольовими іграми. Безсюжетні іграшки переважно застосовують для закріплення знань про властивості, ознаки та якості предметів (розмір, кількість, колір, форму). У народних дидактичних іграшках закладено принцип самоконтролю: деякі предмети (матрьошка, пірамідка, грибок) не закриються, якщо їх частини не співпадають. Ігри з природним матеріалом сприяють закріпленню в дітей знань про природу, формуванню і розвитку процесів мислення (аналізу, синтезу, класифікації), вихованню бережливого ставлення до природи і можуть проводитись під час прогулянок.

Настільно-друковані ігри. Вони передбачають дії не з предметами, а з їх зображеннями і зорієнтовані на розв’язання таких ігрових завдань: добір картинок за схожістю (деякі види лото, парні картинки), карток-картинок під час чергового ходу (доміно), складання цілого з частин (розрізні картинки, кубики) тощо.

Словесні ігри. Вони є найскладнішими, оскільки змушують дітей оперувати уявленнями, мислити про речі, з якими на той час вони не діють, використовувати набуті знання у нових ситуаціях і зв’язках. У молодшому дошкільному віці такі ігри використовуються для розвитку мовлення,

уточнення і закріплення словникового запасу, формування вміння рахувати, орієнтуватися у просторі.

Цікавою є класифікація дидактичних ігор О. Сорокіної:

Ігри-подорожі, які відображають реальні факти і події через незвичайне: просте – через загадкове, складне – через переборне, необхідне – через цікаве. Такі ігри посилюють враження, надають пізнавального змісту, казкової незвичайності, звертають увагу дітей на те, що існує поряд, але вони цього не помічають. Наприклад, подорож у намічене місце, подолання простору і часу, подорож думки, уяви тощо.

Ігри-доручення, завдання та дії в яких ґрунтуються на пропозиції що-небудь зробити. Наприклад, «Збери у кошик усі іграшки червоного кольору», «Дістань із мішечка предмети круглої форми» тощо.

Ігри-припущення, ігрове завдання яких виражене в назвах: «Що було б...?», «Що б я зробив, якби...?» тощо. Такі ігри спонукають дітей до осмислення наступної дії, встановлення причинних зв’язків, активної роботи уяви.

Ігри-загадки, які сприяють розвитку здатності до аналізу, узагальнення, формують уміння розмірковувати й робити висновки.

Ігри-бесіди, основою яких є спілкування вихователя з дітьми, дітей між собою. Цінність таких ігор полягає в активізації емоційно-розумових процесів (єдності слова, дії, думки, уяви), вихованні вміння слухати і чути питання вихователя, питання і відповіді дітей, уміння зосереджувати увагу на змісті розмови, висловлювати судження [15].

Зовсім по іншому класифікує дидактичні ігри В. Аванесова:

Ігри-доручення, які ґрунтуються на інтересі дітей до дій з іграшками і предметами (нанизувати, складати, підбирати, з’єднувати, роз’єднувати тощо).

Ігри з відшукуванням предметів, які характеризуються несподіваністю появи або зникнення предметів.

Ігри з відгадуванням загадок, які вибудовуються на з’ясуванні невідомого: «Впізнай», «Відгадай», «Що змінилось?».

Сюжетно-рольові дидактичні ігри, в яких ігрові дії полягають у відображенні різних життєвих ситуацій, у виконанні ролей (покупця, продавця, вовка, гусей тощо).

Ігри у фанти або в заборонений «штрафний» предмет або картинку, які пов'язані з цікавими для дітей ігровими моментами: скинути картку, утриматися, не сказати забороненого слова тощо [15].

Отже, дидактичні ігри є одним із засобів розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку. Широке їх застосування в різних формах роботи з дітьми сприяє збагаченню в них словника, розвитку діалогічного і монологічного мовлення тощо. Обов'язковим є дотримання певних прийомів і методів у роботі дітей, що сприяє зростанню в них інтересу.

Висновки до першого розділу.

У сучасній лінгводидактиці використовуються поняття «мова» та «мовлення». Мова – сукупність мовних знаків, система категорій, граматичних форм і норм. У молодшому дошкільному віці в дітей розвиваються різні функції мови: плануюча, комунікативна. Мовлення – спосіб існування і вияву мови; вияв процесу формування думки; засіб конкретизації мовного спілкування. Мовлення розглядається як мовленнєва діяльність, в якій під час спілкування використовуються мовні засоби. Вивчення особливостей мовлення дітей дошкільного віку як діяльності представлено в наукових працях Т. Ахутіної, Б. Бадмаєва, І. Зимньої, О. ЛеонтьєваЮ О. Лурії, І. Румянцевої та інших. Розвиток теорії мовленнєвої діяльності здійснено в працях послідовників таких видатних психологів, як: Л. Виготського, С. Рубінштейна.

Багато вчених, педагогів, психологів як минулого, так і сьогодення займалися проблемою розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Дослідженням розвитку зв'язного мовлення займалися такі видатні вчені, як: А. Леонтьєв, Н. Жинкін, Д. Ельконін, М. Коніна, Е. Короткова, А. Леушина, Л. Пеньєвська, А. Усова та ін. На сучасному етапі дослідження мовлення дітей дошкільного віку цікавить А. Богуш, Л. Виготського, М. Жинкіну, І. Зимню, О. Леонтьєва, Ф. Сохіну, О.Ушакову.

Діти молодшого дошкільного віку поступово вчаться будувати словосполучення і речення відповідно до правил граматики, у них інтенсивно розвивається синтаксична сторона мови, вони починають усвідомлювати норми вимови, піклуватися про її правильність, у них формуються диференційовані звукові образи слів і окремих звуків.

Гра є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку. Саме в молодшому дошкільному віці діти переходять від предметної діяльності до ігрової. Дослідженню природи гри присвячені праці З. Фрейда, Ж. Піаже, а також Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, О. Запорожця, С. Рубінштейна. Важливості ігрової діяльності для розвитку мовлення дітей присвячені праці Л. Артемової, Н. Гавриш, Н. Гулько, В. Душиної та ін.

У роботі з дітьми молодшої групи з метою розвитку в них мовлення можна використовувати різноманітні дидактичні ігри, які розрізняються за класифікацією. Найбільш поширеною є класифікація дидактичних ігор за характером матеріалу. Також є цікавими класифікації О. Сорокіної та В. Аванесової. Під час розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку можна використовувати різні прийоми та методи: трансформації, піктограм; колажів, асоціації, наочного моделювання, аналогії.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

2.1. Визначення рівня розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

Завданням дослідження було експериментальна перевірка розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор. Експериментальною базою дослідження обрано ІІ молодші групи Ясла-садка № 1, м. Мерефи, Мерефянської міської ради, Харківського району, Харківської області. Експериментом було охоплено 50 дітей молодшого дошкільного віку, експериментальна (ЕГ) група «Капітошка» – 26 дітей і контрольна (КГ) група «Казка» – 24 дитини (додаток А), вихователі (6 – ЕГ, 6 – КГ), 50 батьків вихованців. Дослідження проводилось з грудня 2021 р. по кінець лютого 2022 р. (до 24 лютого 2022 р. через початок війни) та передбачало три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Однак через початок війни тривалість формувального етапу експерименту була скорочена.

Мета констатувального етапу дослідження: визначення рівня розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку, зробити кількісний та якісний аналіз отриманих результатів.

З метою діагностики рівня розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку нами використовувалися такі методи роботи: бесіда, спостереження, аналіз педагогічної документації, анкетування вихователів (12) і батьків (50) тощо. Дослідження ЕГ та КГ проводилися окремо, щоб у подальшій роботі провести порівняльний аналіз результатів.

Перший етап констатувального етапу експерименту передбачав виявлення в дітей молодшого дошкільного віку рівня розвитку мовлення. З цією метою нами було проведено бесіда, спостереження за дітьми в різних видах діяльності, анкетування вихователів і батьків.

Другий етап констатувального етапу експерименту передбачав аналіз проведеної роботи вихователями з розвитку мовлення в дітей молодшого

дошкільного віку. Для цього нами застосовувались бесіда та анкетування вихователів, аналіз педагогічної документації, спостереження за їх діяльністю.

Перш ніж визначити критерії, показники та рівні розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку, необхідно проаналізувати дані дефініції. Хоча у тлумачних словниках поняття «критерій» (від грец. kriterion – засіб для судження, рішення) і трактується по-різному, однак найбільш влучними ми вважаємо такі: як «мірило оцінки, судження»; як «ознака, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація чогось; мірило оцінки»; як «підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило, мірка»; як «мірило оцінювання визнаних параметрів, які описуються певними показниками» або «мірило для визначення, оцінки предмета, явища»; як «ознака, взята за основу класифікації» [4, с. 588; 12, с. 127].

Отже, доходимо висновку, що критерій – це ознака, за допомогою якої відбувається визначення певного предмета або явища, у контексті нашого дослідження – установлення рівня розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку.

Виходячи з того, що кожний критерій має певну низку показників, що характеризують найбільш суттєві та необхідні прояви якості, які діагностується наявністю діалогічного і монологічного мовлення, розвитком словника, граматики тощо, тому буде доречним розглянути поняття «показник». У тлумачному словнику означене поняття тлумачиться як «ознака, свідоцтво чого-небудь»; «дані, за якими можливо судити про розвиток, хід, стан чого-небудь» [4, с. 1024].

Для встановлення рівня розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку розглянемо визначення цього поняття. У тлумачному словнику поняття «рівень» розглядається як «ступінь, що характеризує якість, висоту, величину розвитку чогось» [4].

Визначаючи критерії та добираючи показники рівнів розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку, ми спиралися на дослідження А. Богуш [2], О. Гоніної [7] та ін.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, нами були визначені критерії та показники розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку, що відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії та показники розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку

Критерії	**Показники**	**Діагностика**
Мовленнєвий	- наявність діалогічного мовлення і ситуативного мовлення; - наявність навичок розмовного мовлення.	Бесіда; спостереження; аналіз педагогічної документації; анкетування вихователів і батьків.
Фонематичний	- розвинений фонематичний слух; - диференціювання звуків.	Бесіда; спостереження; аналіз педагогічної документації; анкетування вихователів і батьків.
Граматичний	- правильна звуковимова; - правильне змінення слів за відмінками, числами, особам, вживання всіх часів дієслова, використання простих і складних речень, вживання питальних речень.	Бесіда; спостереження; аналіз педагогічної документації; анкетування вихователів і батьків.
Словниковий	- зустрічаються всі частини мови, особливо іменники та дієслова; - наявність достатньо розвиненого активного і пасивного словника.	Бесіда; спостереження; аналіз педагогічної документації; анкетування вихователів і батьків.

На основі визначених критеріїв і показників нами були виділені рівні розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

Високий рівень розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку характеризується: достатньо розвиненим діалогічним і ситуативним

мовленням; добре сформованими навичками розмовного мовлення: діти можуть підтримати розмову, висловити бажання або прохання, думки як простим реченням, так і складним; добре розвиненим фонематичним слухом, можуть виправляти мовленнєві огріхи інших; наявністю вміння диференціювати всі звуки; постійною правильною звуковимовою, відсутністю труднощів у вимовлянні свистячих звуків і звуку [р], перестановки і пропуску звуків, складів, порушень звукової структури слова; постійною правильністю змінення слів за відмінками, числами, особам, вживання всіх часів дієслова, використання простих і складних (союзні і безсполучникові) речень, вживанням питальних речень; присутністю всіх частини мови, особливо іменників і дієслів; добре розвиненим активним і пасивним словником.

С*ередній рівень* розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку характеризується: переважно розвиненим діалогічним і ситуативним мовленням; час від часу сформованими навичками розмовного мовлення: діти хоча і можуть підтримати розмову, однак не завжди можуть висловити бажання або прохання, думки, переважно простими реченням, інколи використовують складні речення; достатньо розвиненим фонематичним слухом, не завжди помічають мовленнєві огріхи інших; частковим диференціюванням всіх звуків; вибірковістю правильної звуковимови, часто виникають труднощі у вимовлянні свистячих звуків і звуку [р], час від часу зустрічаються перестановки і пропуски звуків, складів, порушення звукової структури слова; періодичною правильністю змінення слів за відмінками, числами, особам, вживання всіх часів дієслова, використання простих і складних (союзні і безсполучникові) речень, вживання питальних речень; періодичною наявністю всіх частин мови, особливо це стосується прикметників, займенників; частково розвиненим активним і пасивним словником.

Низький рівень розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку характеризується: слабко розвиненим діалогічним і ситуативним мовленням; не сформованими навичками розмовного мовлення: відмовляються або погано можуть підтримати розмову, не можуть висловити бажання або прохання, свої

думки, користуються при цьому лише простими реченнями; не розвиненим фонематичним слухом, не помічають мовленнєві огріхи інших; поганим диференціюванням більшості звуків; не правильною звуковимовою, труднощами у вимовлянні свистячих звуків і звуку [р], частими перестановками і пропусками звуків, складів, порушеннями звукової структури слова; не правильністю змінення слів за відмінками, числами, особам, вживання всіх часів дієслова; використанням простих і складних (союзні і безсполучникові) речень, вживанням питальних речень; не вживанням всіх частин мови; не розвиненим активним і пасивним словником.

Дослідження було розпочато з визначення рівня розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мовленнєвим критерієм. Із цією метою для отримання даних щодо наявності діалогічного і ситуативного мовлення, навичок розмовного мовлення нами було проведено бесіду з дітьми, спостереження за ними в різних видах діяльності, анкетування вихователів і батьків, аналіз педагогічної документації – перспективного і календарного планування. Бесіда з дітьми включала чотири блоки питань: для кожного критерію задавались окремі питання. Всього в бесіді було 10 питань.

1. Скажи, як тебе звати? Як звати твоїх маму і тата? Чи подобається тобі ходити в садок? Яка зараз пора року? Яка пора року тобі подобається найбільше і чому?

2. Як ти думаєш, яка пора року є найкращою і чому?

3. Скажи, яку пору року ти б хотів зараз і чому?

4. З ким із дітей ти найбільше товаришуєш? Чому?

5. Скажи, ти вимовляєш всі звуки? Які звуки ти не можеш вимовити?

6. Назви слова, які починаються на однакові звуки?

7. Повтори за мною слова: бряжчить, звучить, півень, крокодил, річка, рак, стрибає, ллється.

8. А твої друзі всі звуки можуть вимовити? Які помилки вони найчастіше припускають?

9. Опиши мені, що саме зранку ти робив?

10. Як ти вважаєш, хто із домашніх тварин найбільш корисний і чому?

Аналіз результатів бесіди з дітьми показав такі результати: більшість дітей не активні в спілкуванні один з одним, часто зустрічаються помилки в словах, діти говорять переважно простими реченнями. Отримані дані бесіди представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ щодо визначення в них рівня розвитку діалогічного, ситуативного та розмовного мовлення

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький рівень	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	42,4	50	7,6	33,4	54,1	12,5

З метою визначення в дітей наявності ситуативного мовлення, вміння вживати питальні речення, всі частини мови, розвиненого відповідно віку активного і пасивного словника нами було проведення спостереження за дошкільниками в різних видах діяльності. Під час спостережень ми помітили, що діти не завжди користуються ситуативним мовленням у ході предметно-маніпулятивної та ігрової діяльності. Хоча дошкільники і вживають питальні речення, однак не завжди, деякі обмежуються одним-двома протягом дня. Більшість дітей розмовляють мало, речення їх прості, які складаються з двох, інколи трьох слів. Складні речення у своїй розмові застосовують тільки 2 % дітей. Пасивний словник переважає над активним, кількість слів обмежена, не всі частини мови вживаються. Отримані дані спостереження за дітьми в різних видах діяльності представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати спостереження за дітьми ЕГ і КГ в різних видах діяльності

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Спостереження за дітьми	38,6	46,2	15,2	37,5	58,3	4,2

З метою з’ясування змісту роботи вихователя з дітьми з розвитку в них мовлення нами було проаналізовано педагогічну документацію (перспективний і календарний плани). Аналіз документації показав, що хоча в перспективному плані прописано змістова лінія з розвитку мовлення, однак кількість дидактичних ігор обмежена. Щодо календарного плану, то дидактичні ігри з розвитку в дітей мовлення прописані, але їх розмаїття обмежене, протягом дня їх проводилось одна-дві, і як правило, на заняттях з розвитку мовлення. На нашу думку, цього є недостатньо для розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку. Уважаємо, що дидактичні ігри слід проводити не тільки на заняттях з розвитку мовлення, але й включити їх в інші заняття, самостійну діяльність дітей. Отримані дані аналізу педагогічної документації відображені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Результати аналізу педагогічної документації вихователів ЕГ і КГ щодо розвитку в дітей діалогічного, ситуативного та розмовного мовлення

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Аналіз педагогічної документації	37,5	42,4	20,1	25	58,3	16,7

Для підтвердження валідності отриманих результатів для з’ясування наявності в дітей вмінь спілкуватись одне з одним, в ігровій діяльності нами було проведено анкетування з вихователями та батьками. Анкети складались з чотирьох блоків питань (для з’ясування рівня мовленнєвого, фонематичного, граматичного і словникового критеріїв) і містили 14 питань для вихователів (див. додаток Б), і 19 питань для батьків (див. додаток В). Відповіді вихователів засвідчили, що ними проводиться робота з розвитку мовлення в дітей, особливо вони акцентують увагу на розвитку словникової роботи, у меншій мірі це стосується розвитку діалогічного, ситуативного та розмовного мовлення. Отримані дані анкетування вихователів відображено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Результати анкетування вихователів ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування вихователів	34,8	42,4	22,8	37,5	41,8	20,7

Відповіді батьків засвідчили, що ними у переважній більшості не проводиться робота з розвитку мовлення дітей. Лише 7,6 % батьків ЕГ та 8,2 % батьків КГ відмітили, що важливим є розвивати мовлення дітей, однак лише 3,8 % батьків ЕГ і 4,1 % КГ відмітили, що особисто займаються зі своєю дитиною. Як правило, вони надають увагу розвитку діалогічного мовлення, граматичній будові слів, вимові звуків. Серед опитаних батьків приблизно 50 % не звертають увагу на якість промовляння звуків і часто повторюють слова так, як їх говорить дитина – не правильно. Отримані дані анкетування батьків відображено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Результати анкетування батьків ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування батьків	3,8	83,7	12,5	4,1	83,4	12,5

Згідно з результатами зведених даних бесіди, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з’ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за *мовленнєвим критерієм*, що відображено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим критерієм

Методики	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	42,4	50	7,6	33,4	54,1	12,5
Спостереження	38,6	46,2	15,2	37,5	58,3	4,2
Аналіз педагогічної документації	37,5	42,4	20,1	25	58,3	16,7
Анкетування вихователів	34,8	42,4	22,8	37,5	41,8	20,7

						продовження таблиці
Анкетування батьків	3,8	83,7	12,5	4,1	83,4	12,5
Середнє арифметичне	31,4	52,9	15,7	27,5	59,2	13,3

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим критерієм відображено на рис. 2.1.

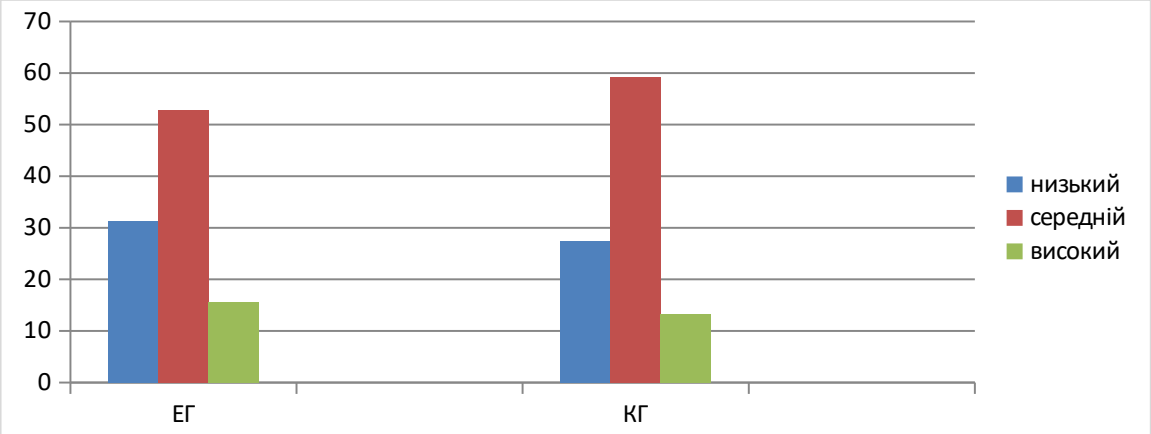

Рис. 2.1. **Результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим критерієм.**

Для визначення рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за фонематичним критерієм нами було проведено бесіду з дітьми, спостереження за ними, аналіз педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків з метою виявлення в них розвитку фонематичного слуху, наявності вмінь диференціювати звуки.

Для того, щоб з'ясувати в дітей розвиток фонематичного слуху, наявності вмінь диференціювати звуки нами було проведено бесіда з дітьми, яка складалась з чотирьох блоків, питання бесіди представлені вище. Згідно результатів бесіди можна ствердно зазначити, що переважна більшість дітей погано розрізняють звуки на слух, не завжди правильно їх диференціюють і повторюють, що свідчить про недостатність проведеної роботи в даній сфері. Отримані результати бесіди щодо розвитку в дітей фонематичного слуху та вмінь диференціації звуків представлені в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ щодо розвитку в них фонематичного слуху і вмінь диференціації звуків

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	38,7	53,7	7,6	37,4	41,8	20,8

Також нами проводилося спостереження за дітьми в різних видах діяльності з метою з'ясування в них розвитку фонематичного слуху та вмінь диференціювати звуки. Згідно проведеного спостереження можна ствердно зазначити, що переважна більшість дітей допускають помилки в називанні звуків, у майже половини дітей погано розвинений фонематичний слух. Отримані дані спостереження за дітьми представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Результати спостережень за дітьми ЕГ і КГ в різних видах діяльності

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Спостереження за дітьми	27,3	57,5	15,2	29,1	45,9	25

Для підтвердження валідності отриманих результатів нами було проаналізовано педагогічну документацію вихователів з метою з'ясування обсягу роботи з розвитку в дітей фонематичного слуху і вмінь диференціювати звуки. Аналіз проведеної роботи показав, що вихователями мало приділяється уваги цьому питань. У планах роботи прописані дидактичні ігри переважно такі, які сприяють розвитку в дітей мовлення, граматичної будови слів. Отримані результати аналізу документації представлено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

Результати аналізу педагогічної документації вихователів ЕГ і КГ щодо розвитку в дітей фонематичного слуху та вмінь диференціації звуків

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Аналіз педагогічної документації	26,1	61,4	12,5	29,1	54,3	16,6

Нами також було проведено анкетування вихователів і батьків, питання анкет представлені в додатках Б і В. Згідно анкетуванню вихователі не достатньо уваги надають розвитку в дітей фонематичного слуху і вмінь

диференціювати звуки. Отримані дані анкетування вихователів відображено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11.

Результати анкетування вихователів ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування вихователів	26,1	57,6	16,3	20,8	58,4	20,8

Відповіді батьків засвідчили, що ними у переважній більшості не проводиться робота з розвитку фонематичного слуху та диференціації звуків. Батьки не надають цьому важливості і тому не займаються зі своїми дітьми. Лише 3 % батьків надають увагу правильній вимові звуків. Отримані дані анкетування батьків відображено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12.

Результати анкетування батьків ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування батьків	16,3	76,1	7,6	16,7	70,8	12,5

Згідно з результатами зведених даних бесіди, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з'ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за *фонематичним критерієм*, що відображено в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за фонематичним критерієм

Методики	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	38,7	53,7	7,6	37,4	41,8	20,8
Спостереження	27,3	57,5	15,2	29,1	45,9	25
Аналіз педагогічної документації	26,1	61,4	12,5	29,1	54,3	16,6
Анкетування вихователів	26,1	57,6	16,3	20,8	58,4	20,8

						продовження таблиці
Анкетування батьків	16,3	76,1	7,6	16,7	70,8	12,5
Середнє арифметичне	26,9	61,3	11,8	26,6	54,2	19,2

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за фонематичним критерієм відображено на рис. 2.2.

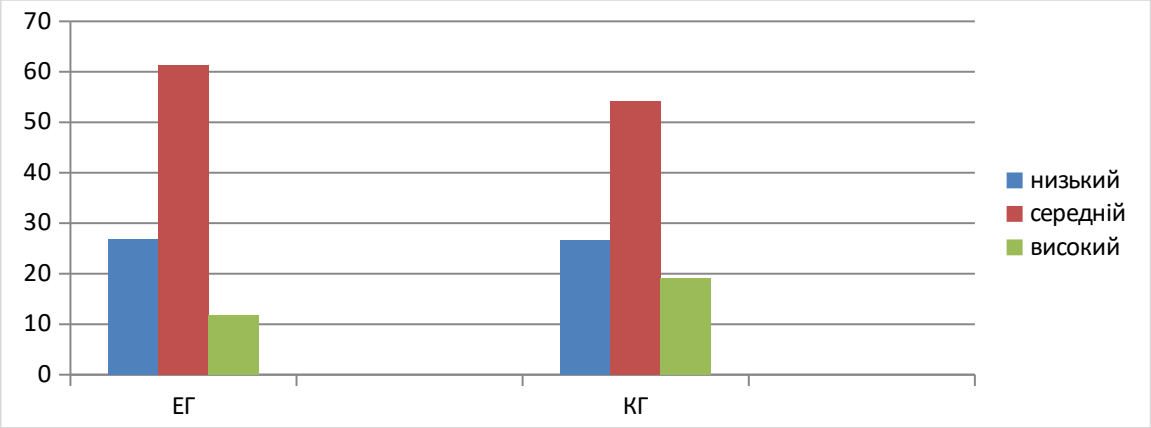

Рис. 2.2. **Результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за фонематичним критерієм.**

Для визначення рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за граматичним критерієм нами було проведено бесіду з дітьми, спостереження за ними, аналіз педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків з метою виявлення в них розвитку вміння правильно вимовляти звуки, зміни слів за відмінками, числами, особам, вживати всі часи дієслова, використовувати прості та складні речення, вживати питальні речення.

Бесіда складалась з чотирьох блоків, 10 питань (питання див. вище) і дала нам змогу оцінити рівень звуковимови дітей, вмінь узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти простими і складними реченнями, ставити запитання. На жаль, більшість дітей групи не можуть правильно узгоджувати слова, переважно застосовують прості речення, інколи ставлять питання. Отримані результати бесіди відображено в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ щодо розвитку в них вмінь звуковимови, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти простими і складними реченнями, ставити запитання

Методика	ЕГ (n=26), %	КГ (n=24), %

	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	26,1	61,4	12,5	37,7	54,1	8,2

Також нами проводилося спостереження за дітьми в різних видах діяльності з метою з'ясування в них розвитку вмінь звуковимови, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти простими і складними реченнями, ставити запитання. Згідно проведеного спостереження можна ствердно зазначити, що переважна більшість дітей не правильно називають звуки, часто міняють їх місцями, або замінюють один звук на інший. також вони допускають помилки у відмінках, числах, особах, часі, переважно розмовляють простими, інколи складними реченнями. Запитання хоча і ставлять, але не активні. Отримані дані спостереження за дітьми представлено в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15.

Результати спостережень за дітьми ЕГ і КГ в різних видах діяльності

Методика	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Спостереження за дітьми	22,3	65,2	12,5	25	58,3	16,7

Крім того, нами було проаналізовано педагогічну документацію вихователів з метою з'ясування обсягу роботи з розвитку в дітей умінь звуковимови, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти простими і складними реченнями, ставити запитання. Аналіз проведеної роботи показав, що вихователями надається цьому увага, але, на нашу думку, недостатньо. У планах роботи прописані дидактичні ігри переважно такі, які сприяють розвитку в дітей мовлення, граматичної будови слів. Отримані результати аналізу документації представлено в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16.

Результати аналізу педагогічної документації вихователів ЕГ і КГ щодо розвитку в дітей умінь звуковимови, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти простими і складними реченнями, ставити запитання

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Аналіз педагогічної документації	18,5	63	18,5	20,9	62,4	16,7

Для підтвердження валідності отриманих результатів нами також було проведено анкетування вихователів і батьків, питання анкет представлені в додатках Б і В. Згідно анкетуванню вихователі надають увагу розвитку в дітей вмінь правильно вимовляти звуки, однак не достатньо уваги надають розвитку в дітей вмінь узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти складними реченнями. Отримані дані анкетування вихователів відображено в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17.

Результати анкетування вихователів ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування вихователів	33,2	59,2	7,6	12,5	79,3	8,2

Відповіді батьків засвідчили, що ними у переважній більшості не проводиться робота з розвитку умінь звуковимови, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти складними реченнями, ставити запитання. Батьки не надають цьому важливості і тому не займаються зі своїми дітьми. Лише 7 % батьків надають увагу правильній вимові звуків. Отримані дані анкетування батьків відображено в таблиці 2.18.

Таблиця 2.18.

Результати анкетування батьків ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування батьків	16,3	79,9	3,8	20,8	75,1	4,1

Згідно з результатами зведених даних бесіди, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з’ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за *граматичним критерієм*, що відображено в таблиці 2.19.

Таблиця 2.19.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за граматичним критерієм

Методики	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	26,1	61,4	12,5	37,7	54,1	8,2
Спостереження	22,3	65,2	12,5	25	58,3	16,7
Аналіз педагогічної документації	18,5	63	18,5	20,9	62,4	16,7
Анкетування вихователів	33,2	59,2	7,6	12,5	79,3	8,2
Анкетування батьків	16,3	79,9	3,8	20,8	75,1	4,1
Середнє арифметичне	23,3	65,7	11,0	23,4	65,8	10,8

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за граматичним критерієм відображено на рис. 2.3.

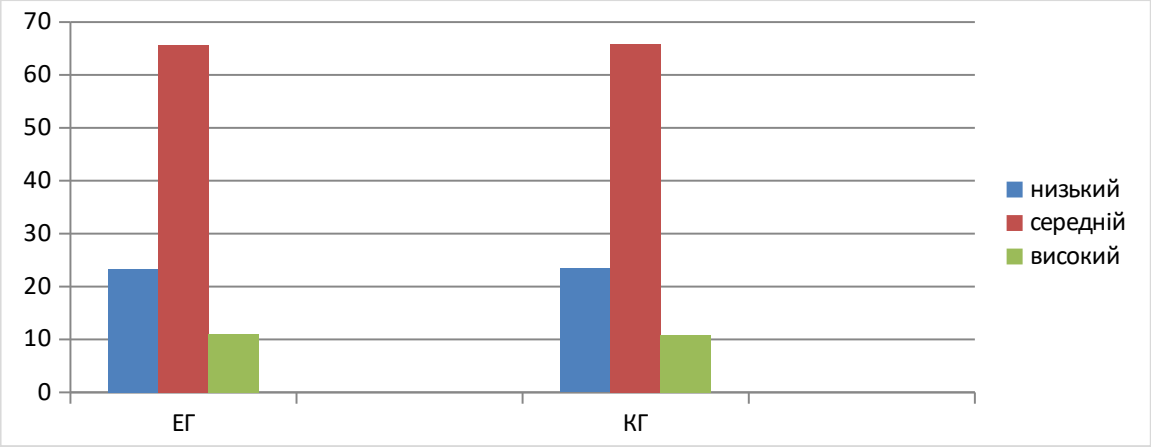

Рис. 2.3. **Результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за граматичним критерієм.**

Для визначення рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за словниковим критерієм нами було проведено бесіда з дітьми, спостереження за ними, аналіз педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків з метою визначення в дітей рівня володіння мовою: чи вживаються всі частини мови і в якій мірі, чи достатньо розвинений активний і пасивний словник. Бесіда включала чотири блоки і складалась з 10 питань (питання бесіди представлені вище). Згідно результатів бесіди можна ствердно зазначити, що молодші дошкільники не завжди вживають всі частини мови, переважно це іменники та дієслова, рідше інші частини мови. Щодо словника, то в дітей переважає

пасивний словник, активний розвинений не достатньо. Отримані дані відображено в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ щодо вживання частин мови, розвитку активного та пасивного словника

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	25	50	25	25	54,1	20,9

Також нами проводилося спостереження за дітьми в різних видах діяльності з метою з'ясування рівня вживання частин мови, розвитку активного та пасивного словника. Згідно проведеного спостереження можна ствердно зазначити, що переважна більшість дітей, як правило, будує речення, в яких частіше за все присутні іменники і дієслова, дуже рідно займенники, прикметники тощо. У розвитку словника переважає пасивний над активним. Отримані результати спостереження за дітьми представлено в таблиці 2.21.

Таблиця 2.21.

Результати спостережень за дітьми ЕГ і КГ в різних видах діяльності

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Спостереження за дітьми	34,8	57,6	7,6	33,4	58,2	8,2

Також нами було проаналізовано педагогічну документацію вихователів з метою з'ясування обсягу роботи з розвитку в дітей активного словника, вміння будувати речення з використанням всіх частин мови. Аналіз проведеної роботи показав, що вихователями мало уваги приділяється цьому виду роботи. Зазвичай, ними добираються завдання, в яких акцентується увага на розвиток граматики і мовлення. Крім того, у планах роботи вихователями прописані дидактичні ігри, які переважно сприяють розвитку в дітей мовлення, граматичної будови слів. Отримані результати аналізу педагогічної документації представлено в таблиці 2.22.

Таблиця 2.22.

Результати аналізу педагогічної документації вихователів ЕГ і КГ щодо розвитку в дітей вмінь вживати всі частини мови, активного і пасивного словника

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Аналіз педагогічної документації	26,1	61,4	12,5	20,9	62,4	16,7

Для підтвердження валідності отриманих результатів нами також було проведено анкетування вихователів і батьків, питання анкет представлені в додатках Б і В. Згідно анкетуванню вихователі не достатньо уваги надають розвитку в дітей активного та пасивного словника, вмінь вживати всі частини мови. Отримані дані анкетування вихователів відображено в таблиці 2.23.

Таблиця 2.23.

Результати анкетування вихователів ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування вихователів	18,5	65,2	16,3	16,7	66,6	16,7

Відповіді батьків засвідчили, що більшість з них не звертають уваги на те, якими частинами мови користуються їх діти при складанні речень. Батьки не надають цьому важливості і тому не займаються зі своїми дітьми. Лише 9 % батьків надають увагу розвитку активного словника. Отримані дані анкетування батьків відображено в таблиці 2.24.

Таблиця 2.24.

Результати анкетування батьків ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування батьків	26,1	61,4	12,5	29,2	62,6	8,2

Згідно з результатами зведених даних бесіди, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з’ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за *словниковим критерієм*, що відображено в таблиці 2.25.

Таблиця 2.25.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за словниковим критерієм

Методики	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	25	50,0	25	25	54,1	20,9
Спостереження	34,8	57,6	7,6	33,4	58,2	8,2
Аналіз педагогічної документації	26,1	61,4	12,5	20,9	62,4	16,7
Анкетування вихователів	18,5	65,2	16,3	16,7	66,6	16,7
Анкетування батьків	26,1	61,4	12,5	29,2	62,6	8,2
Середнє арифметичне	26,1	59,1	14,8	25,1	60,8	14,1

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за словниковим критерієм відображено на рис. 2.4.

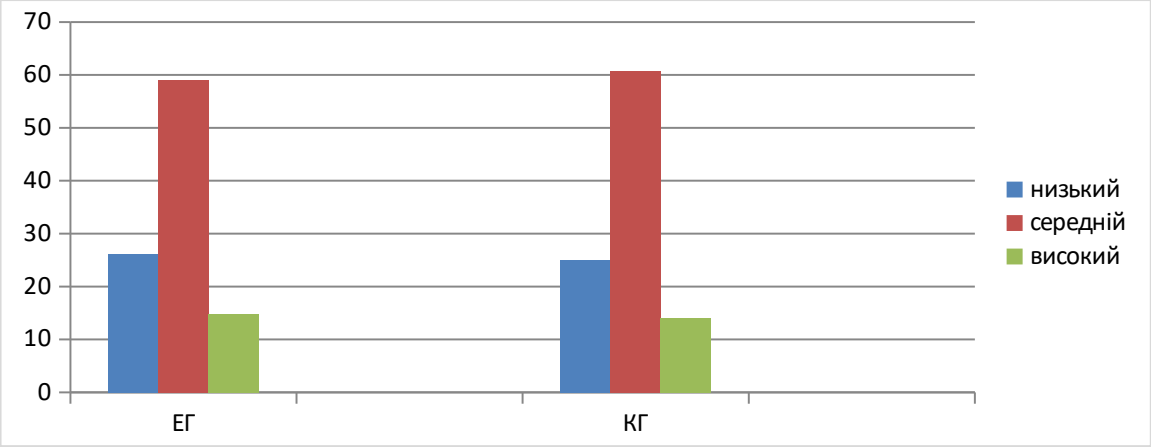

Рис. 2.4. **Результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за словниковим критерієм.**

За результатами зведених даних за мовленнєвим, фонематичним, граматичним, словниковим критеріями на основі бесіди з дітьми, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з'ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ, що відображено в таблиці 2.26.

Таблиця 2.26.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим, фонематичним, граматичним, словниковим критеріями

Критерії	ЕГ (n=26), %	КГ (n=24), %

	низький рівень	середній	високий	низький	середній	високий
Мовленнєвий	31,4	52,9	15,7	27,5	59,2	13,3
Фонематичний	23,3	65,7	11,0	23,4	65,8	10,8
Граматичний	23,3	65,7	11,0	23,4	65,8	10,8
Словниковий	26,1	59,1	14,8	25,1	60,8	14,1
Середнє арифметичне	26,0	60,8	13,2	24,8	62,9	12,3

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ представлені на рис. 2.5.

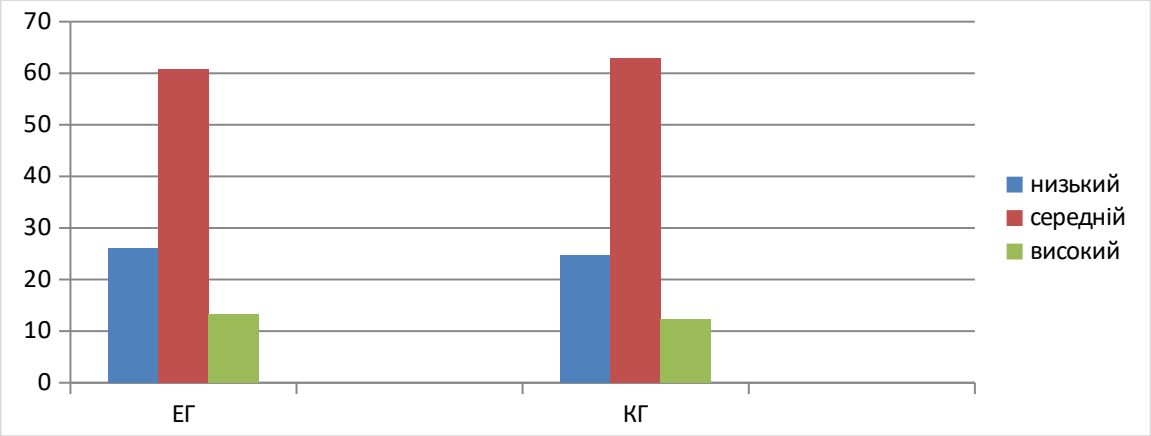

Рис. 2.5. **Визначення рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим, фонематичним, граматичним, словниковим критеріями на констатувальному етапі.**

Виходячи з отриманих даних можна ствердно зазначити, що результати ЕГ і КГ приблизно однакові, переважає середній рівень (ЕГ – 60,8 %, КГ – 62,9 %) розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку. Низький (ЕГ – 26,0 %, КГ – 24,8 %) і високий (ЕГ – 13,2 %, КГ – 12,3 %) рівні також приблизно однакові як у дітей ЕГ, так і КГ.

Отже, проведений аналіз результатів засвідчує про необхідність впровадження систематичної цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

2.2. Система роботи із впровадження дидактичних ігор у навчально-виховну діяльність дітей молодшого дошкільного віку з метою розвитку в них мовлення.

Метою формувального етапу експерименту було проведення системи роботи з розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор. При доборі та проведенні дидактичних ігор нами ураховувалось наявний рівень розвитку мовлення дітей, їх вік, у роботі з дошкільниками ми керувались такими дидактичними принципами, як: комплексність застосування дидактичних ігор і систематичність їх використання в освітньому процесі тощо.

Під час проведення роботи з дітьми з розвитку в них мовлення нами застосовувались такі прийоми та методи: піктограм; колажів, асоціації, наочного моделювання, аналогії (коректурні таблиці).

Прийом «Піктограм» (маленькі прості малюнки предметів, дій, властивостей) ми використовували для заучування віршів, переказу сюжету невеликого твору. Наприклад, слово-предмет: гриб, слово-дія: росте, слово-властивість: великий. Слово-предмет: сонце, слово-дія: світить, слово-властивість: яскравий (яскраво), теплий (тепле).

Метод колажів нами застосовувався на заняттях з розвитку мовлення, а також у вільний від занять час. Ми використовували 9 аркушів картону, на якому були наклеєні відповідно 7, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40 і 45 малюнків. Малюнки були різні – зображення рослин, тварин, овочів, фруктів, ягід, продуктів харчування, одяг, взуття, техніка, предмети вжитку, знаряддя праці, професії тощо. Малюнки були перемішені, але об’єднані певною серією: наприклад, тільки їстівне (фрукти, овочі, ягоди, продукти харчування), або техніка, або продукти харчування – шкідливі і корисні; або одяг, взуття, предмети вжитку; або професії і знаряддя праці. Діти складали невеликі розповіді за малюнками, об’єднуючи їх між собою на свій розсуд. Також дітям пропонувались різні завдання: наприклад, знайти продукти, які шкідливі для

організму, назвати їх. Або знайти продукти, які корисні для організму, назвати їх, зазначити чому вони корисні.

Асоціація нами застосовувалась для розвитку мислення в дітей, зв'язного мовлення, вміння граматично правильно називати слова, як на заняттях (розвитку мовлення, природи, ознайомлення з оточуючим), так і на прогулянці, самостійній діяльності. Для цього нами використовувались асоціативні карти – аркуші картону, у центрі якого була розташована картинка з ключовим поняттям, про яке буде йтись мова (наприклад, осінь, овочі, фрукти, ягоди, дім, ліс, річка тощо). Простір навколо картинки ми заповнювали різними зображеннями, які безпосередньо стосувались ключового поняття або, навпаки, ніяк з ним не пов'язані. Діти з'єднували лініями взаємопов'язані з ключовим поняттям картинки та обґрунтували свій вибір. Також нами проводились такі ігри, як «Асоціації» (у ІІ варіантах). І варіант: дітям показувались картинки, де в центрі було зображено предмет, наприклад, колобок, дівчинка, яка щось варить, лікар, рибалка тощо, а по кутах картинки було зображено додаткові предмети, що пов'язані, або не пов'язані з центральним предметом: дівчинка щось варить – супровідні зображення: буряк, цибуля, морква, жаба, кухарська шапочка, миска. Діти обирали потрібні зображення і пояснювали що робить дівчинка. ІІ варіант: показуємо тільки малюнок предмету: чоловік сидить з вудочкою – діти пояснюють хто це і що він робить. Гра «Злови м'яч». Нами називалось слово-предмет і кидався м'яч дитині, яка повинна назвати слово, що асоціюється з названим словом-предметом. Словесна гра «Добери слово». Дітям пропонувалось слово – іменник, а вони повинні були назвати слово, яке асоціюється з цим словом. Наприклад, ведмідь – барліг; річка – купатись; дощ – урожай. Словесна гра «На що схожа хмара?». Діти розглядають хмари на небі і називають, на що саме вона схожа. Гра «Про що ти подумав?». У торбинки окремо кладемо: шматок целофану, копійки, брязкальця тощо. Зашурудівши целофаном у торбинці питаємо в дитини: «Про що ти подумала, почувши цей звук?». Брязкаючи монетами в торбинці запитуємо в дитини «Про що ти подумала?». Гра «Вгадай на смак» (у ІІ варіантах). І варіант (словесна гра):

дітям називався смак продукту і пропонувалось вгадати цей продукт. Наприклад, солодке, пахуче – цукерка, мед, тістечко. ІІ варіант (настільно-друкована гра): перед дітьми розкладались малюнки продуктів харчування різних на смак. Дітям називалось: солодкий, пахучий і пропонувалось серед малюнків обрати продукти, які відповідали (цукерка, мед, тістечко). Лото «Знайди пару» (діти стрілкою з'єднували пов'язані між собою предмети). Гра «Аукціон слів». Нами разом з дітьми складались синквейни (вірші з п'яти рядків, у кожному рядку задавався набір слів, який необхідно було відобразити у вірші за допомогою навідних запитань) (приклади синквейнів див. у додатку Г).

Метод наочного моделювання передбачав використання в роботі з дітьми наочності. Цей метод нами застосовувався як на заняттях, так і у вільний від занять час. Наприклад, дидактична гра «Який, яка, яке?» (на столі розкладались картинки – лимон, цукерка, м'яч, хмара, квітка, дерево, річка, море; дітям пропонувалось розказати про предмет, який зображений на картинці, використовуючи питання який? яка? яке?).

Метод аналогії передбачав використання творчих ігор – коректурних таблиць, які складались із сегментів – клітинок, їх було до 25. Кожна клітинка заповнювалась предметними картинками до теми. Дітям пропонувались різні завдання з коректурними таблицями: знайти правильну відповідь або назвати потрібне слово або слова; пояснити свої дії; висловити власну думку. Наприклад, у тему «Осінь» входили такі підтеми: ознаки осені, осінній одяг, урожай. Діти викладали потрібні картинки до теми «Осінь», обираючи з потрібних, розповідали свої дії, описували для чого що потрібно.

Також нами широко застосовувались коректурні таблиці з серією різних картинок: овочів, фруктів, продуктів харчування, предметів побуту, меблів, інструментів, кухонного інвентарю тощо. Наприклад, «Добери овочі», «Добери фрукти», «Спечи хліб», «Спечи торт», «Прибери кухню», «Зроби полицю», «Прибери кімнату», «Звари суп» тощо.

Дидактичні, творчі ігри нами проводились кожен день, чергуючи їх між собою, протягом дня нами проводилось приблизно до 20-25 ігор різного змісту. Дидактичні ігри, а також коректурні таблиці були включені в усі режимні моменти дітей – під час прийому дітей, на прогулянці, під час одягання дітей, обіду; у різні види діяльності (навчальну, ігрову, самостійну, трудову). Зокрема, дидактичні ігри широко застосовувались нами як на заняттях з розвитку мовлення, так і на інших заняттях: природи, математики, сенсорного розвитку тощо. Приклади застосування дидактичних ігор на заняттях див. у додатку Д. Під час проведення з дітьми різних дидактичних ігор, а також творчих ігор, ми помітили, що ті ігри, які мали яскраву наочність викликали в дітей більше захоплення та інтересу, ніж ті, які не мали або мали не зовсім яскраві зображення. Також дітям подобалось гратись з коректурними таблицями.

Найчастіше ми застосовували такі дидактичні ігри: з предметами, настільно-друковані, словесні. Також проводились ігри-доручення, ігри-припущення, ігри з відшукуванням предметів, сюжетно-рольові дидактичні ігри, творчі ігри – коректурні таблиці. Приклади дидактичних ігор відображено в додатку Е.

Ігри з предметами. Нами використовувались дидактичні іграшки (кубики), а також різноманітний природний матеріал: листя, плоди, насіння; різні предмети: сюжетні – ляльки, предмети побуту, фрукти, овочі тощо та безсюжетні – кулі, циліндри, пірамідки тощо. Наприклад, «Збери врожай», «Збери в кошик всі фрукти», «Збери в кошик всі овочі», «Поклади ляльок спати» тощо.

Настільно-друковані ігри. Оскільки такі ігри передбачають дії не з предметами, а з їх зображеннями, тому нами застосовувались лото, парні картинки, доміно, розрізні картинки, кубики, пазли тощо.

Словесні ігри. Так як такі ігри змушують дітей оперувати уявленнями й мислити про речі, з якими на той час вони не діють, тому вони були дещо складними для молодших дошкільників. Однак їх ми використовували для розвитку мовлення та уточнення і закріплення словникового запасу. Наприклад,

«Назви за описом», «Вгадай предмет», «Опиши картинку», «Знайди та розкажи», «Знайди і опиши кущ», «Знайди і опиши квітку» тощо.

Ігри-доручення. Дітям пропонувалось виконати будь-яке завдання. Наприклад, «Збери і назви», «Дістань і опиши», «Склади правильно», «Підбери за описом товариша» тощо.

Ігри-припущення. Суть таких ігор полягала в описовому завданні: «Що було б...?», «Що б я зробив, якби...?» тощо. Наприклад, «Розкажи історію», «Опиши свій ранок» тощо.

Ігри з відшукуванням предметів. Діти шукали предмети, які вихователь сховав або додав. Наприклад, «Що змінилось?», «Знайди, що пропало», «Знайди і назви», «Знайди і розкажи» тощо.

Сюжетно-рольові дидактичні ігри. Діти виконували ігрові дії, відображаючи різні життєві ситуації виконуючи різні ролі: покупця, продавця, вовка, козенят, гусей. Наприклад, «Гуси-гуси», «Вовк і козенята», «Купи продукти» тощо.

На прогулянках, коли діти перебували на вулиці, нами широко застосовувались словесні ігри, ігри-доручення, ігри-припущення, сюжетно-рольові дидактичні ігри, також інколи проводились ігри з предметами.

Під час вільного від занять часу в груповій кімнаті нами проводились більше ігри, які пов’язані з використанням наочності: настільно-друковані, ігри з відшукуванням предметів, ігри-доручення, сюжетно-рольові дидактичні ігри, творчі ігри (коректурні таблиці), також інколи проводили ігри з предметами.

На заняттях з розвитку мовлення і культури мовленнєвого спілкування ми використовували переважно настільно-друковані ігри, творчі ігри (коректурні таблиці), рідше – ігри з предметами, словесні.

На інших заняттях нами застосовувались словесні ігри, настільно-друковані, творчі (коректурні таблиці). У більшості випадках добирались словесні ігри, щоб діти могли говорити, називати слова, встановлювати зв’язки, описувати предмети, що сприяло розвитку в них зв’язного мовлення, словника,

діти запам’ятовували звучання слів і їх граматичну будову. Все це в комплексі сприяло розвитку мовлення в молодших дошкільників.

Проведення різноманітних видів дидактичних ігор охоплювало розвиток показників за всіма критеріями: мовленнєвим, фонематичним, граматичним і словниковим і сприяло розвитку мовлення в дітей.

Отже, широке застосовування дидактичних ігор і вдале їх поєднання між собою сприяють активному розвитку мовлення в молодших дошкільників. До таких дидактичних ігор можна віднести такі: з предметами, настільно-друковані, словесні, ігри-доручення, ігри-припущення, ігри з відшукуванням предметів, сюжетно-рольові дидактичні ігри, асоціативні, творчі ігри – коректурні таблиці.

2.3. Перевірка ефективності розробленої системи роботи із впровадження дидактичних ігор з метою розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку.

Контрольний етап дослідження мав на меті отримання інформації щодо ефективності розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор за розробленою нами моделлю. Підсумкова діагностика всіх учасників педагогічного процесу, а саме дітей, вихователів і батьків, на заключному етапі дослідження проводилася з використанням завдань, аналогічних до тих, що застосовувались на констатувальному етапі експерименту. Це дозволило нам порівняти отримані результати та зробити відповідні висновки щодо ефективності розробленої нами системи роботи з дидактичних ігор з метою розвитку мовлення в дітей ЕГ. Чисельність вихователів і дітей, віковий склад дитячого контингенту ЕГ і КГ були тотожні до констатувального експерименту. У контрольному етапі експерименту взяли участь 12 вихователів, 50 дітей старшого дошкільного віку (26 – ЕГ, 24 – КГ) і 50 батьків, котрі були задіяні на попередніх етапах дослідної роботи.

Програма контрольного етапу експерименту передбачала використання методів діагностики, тотожних констатувальному етапу експерименту,

представлених у першому параграфі другого розділу дослідницько-експериментальної роботи. Завдяки даним обстеження нам удалося зафіксувати істотні зміни в рівнях розвитку мовлення в дітей ЕГ. Нами було виявлено значне покращення в дітей діалогічного, ситуативного, розмовного мовлення, фонематичного слуху. Діти краще стали робити диференціювання звуків, правильну звуковимову. Також нами було помічені значні зміни в зміненні слів за відмінками, числами, особам, діти частіше почали вживати всі часи дієслів, використовувати прості та складні, а також питальні речення, у розмові дітей часто зустрічались всі частини мови, а особливо іменники та дієслова. Все це засвідчило про ефективність розробленої нами системи роботи з впровадження дидактичних ігор за розробленою моделлю.

Зріз, проведений після формувального етапу експерименту, допоміг нам отримати дані та встановити рівні розвитку мовлення в дітей ЕГ за мовленнєвим, фонематичним, граматичним і словниковим критеріями. З метою визначення рівня розвитку мовлення за *мовленнєвим критерієм* в ЕГ і КГ було проведено бесіда з дітьми, спостереження, аналіз педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків щодо визначення діалогічного, ситуативного та розмовного мовлення. Бесіда містила ті ж самі питання, що й у ході констатувального етапу експерименту.

Під час застосування вищезазначених діагностичних методик ми помітили, що діти ЕГ були значно активними під час відповідей, рівень володіння інформацією значно зріс, відповіді відрізнялися змістовністю, логічністю, чіткістю та різноманітністю. Варто наголосити на тому, що відповіді дітей ЕГ під час бесіди суттєво відрізнялися від відповідей дітей КГ, мова дітей ЕГ була більш зрозуміліша, речення будувались з трьох-чотирьох слів, граматично правильно, хоча ще зустрічались помилки при вимові складних слів. Самі слова дітьми ЕГ промовлялись більш чіткіше, заміни звуків у словах спостерігалось набагато менше. Також змінився словник дітей ЕГ: спостерігалось більше слів в активному словнику, чого не було помітно в дітей КГ. Отримані результати бесіди представлено в таблиці 2. 27.

Таблиця 2.27.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ щодо визначення в них рівня розвитку діалогічного, ситуативного та розмовного мовлення

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	31	38,6	30,4	29,3	50	20,7

Спостереження за дітьми ЕГ і КГ дало змогу зробити певні висновки: діти ЕГ більш впевнено себе почувались при розмові з дорослими та однолітками, речення будували правильно, у грі часто промовляли свої дії, при необхідності задавали питання. У дітей КГ простежувались вміння вести діалог, однак опис картинки або рухової дії в грі викликало помітні труднощі. Отримані дані спостереження відображені в таблиці 2.28.

Таблиця 2.28.

Результати спостереження за дітьми ЕГ і КГ в різних видах діяльності

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Спостереження за дітьми	42,4	34,8	22,8	37,5	54,3	8,2

Аналіз педагогічної документації показав, що вихователі почали частіше планувати різні дидактичні ігри з дітьми ЕГ, особливо більше їх стали проводити на прогулянці та в другій половині дня після полуденку. Вихователями добиралось більше ігор словесних і настільно-друкованих, які мали яскраву наочність. У планах вихователів КГ не було помітно суттєвих змін. Отримані дані аналізу педагогічної документації вихователів представлено в таблиці 2.29.

Таблиця 2.29.

Результати аналізу педагогічної документації вихователів ЕГ і КГ щодо розвитку в дітей діалогічного, ситуативного та розмовного мовлення

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Аналіз педагогічної	26,1	42,4	31,5	16,8	62,4	20,8

документації						

Для підтвердження валідності отриманих результатів для з'ясування змін у дітей у спілкуванні одне з одним, в ігровій діяльності нами було проведено анкетування з вихователями та батьками. Відповіді вихователів засвідчили, що вони почали більше уваги надавати розвитку діалогічного і розмовного мовлення. Отримані дані анкетування вихователів відображено в таблиці 2.30.

Таблиця 2.30.

Результати анкетування вихователів ЕГ і КГ

Методика	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування вихователів	12	53,8	34,2	29,3	45,9	24,8

Відповіді батьків показали, що в ЕГ вони більше уваги стали надавати мовленню дітей, зокрема діалогічному. Батьки цієї групи інколи почали застосовувати словесні дидактичні ігри під час дороги в садочок і назад. інколи на вихідних батьки грали з дітьми в настільно-друковані ігри. Відповіді батьків КГ майже не змінились. Отримані дані анкетування батьків відображено в таблиці 2.31.

Таблиця 2.31.

Результати анкетування батьків ЕГ і КГ

Методика	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування батьків	-	79,9	20,1	4,1	79,3	16,6

Згідно з результатами зведених даних бесіди, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з'ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за *мовленнєвим критерієм*, що відображено в таблиці 2.32.

Таблиця 2.32.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим критерієм

Методики	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий

						продовження таблиці
Бесіда з дітьми	31	38,6	30,4	29,3	50	20,7
Спостереження	42,4	34,8	22,8	37,5	54,3	8,2
Аналіз педагогічної документації	26,1	42,4	31,5	16,8	62,4	20,8
Анкетування вихователів	12	53,8	34,2	29,3	45,9	24,8
Анкетування батьків	-	79,9	20,1	4,1	79,3	16,6
Середнє арифметичне	22,3	49,9	27,8	23,4	58,3	18,3

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим критерієм відображено на рис. 2.6.

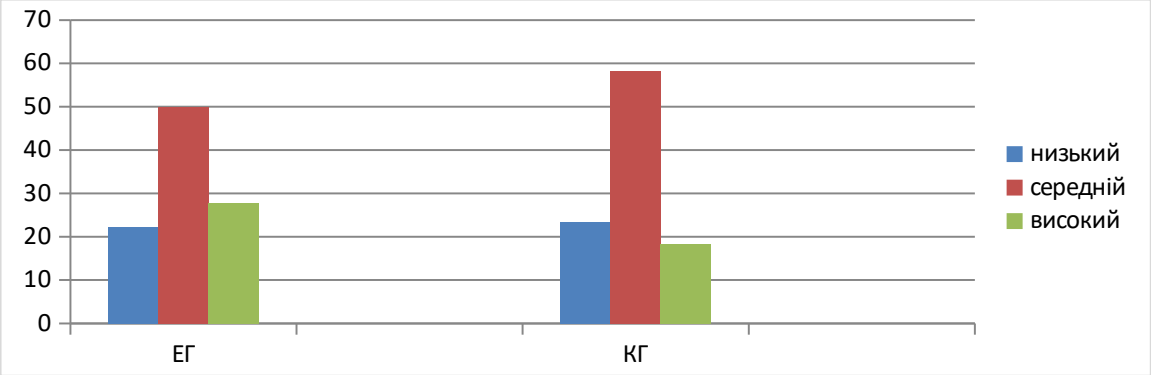

Рис. 2.6. **Результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим критерієм.**

Для визначення рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за фонематичним критерієм нами було проведено бесіду з дітьми, спостереження за ними, аналіз педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків з метою виявлення в них розвитку фонематичного слуху, наявності вмінь диференціювати звуки.

Для того, щоб з'ясувати в дітей розвиток фонематичного слуху, наявності вмінь диференціювати звуки нами було проведено бесіда з дітьми, згідно результатів якої можна ствердно зазначити, що результати ЕГ значно покращились, діти краще стали розрізняти звуки на слух, часто правильно їх диференціювали і повторювали, чого не скажеш про дітей КГ. У цій групі не відбулось значних змін в диференціюванні звуків, правильній їх вимові. Отримані результати бесіди щодо розвитку в дітей фонематичного слуху та вмінь диференціації звуків представлені в таблиці 2.33.

Таблиця 2.33.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ щодо розвитку в них фонематичного слуху і вмінь диференціації звуків

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	27,3	46,1	26,6	25,1	50	24,9

Також нами проводилося спостереження за дітьми в різних видах діяльності з метою з'ясування в них розвитку фонематичного слуху та вмінь диференціювати звуки. Згідно проведеного спостереження можна ствердно зазначити, що переважна більшість дітей допускають помилки в називанні звуків, у майже половини дітей погано розвинений фонематичний слух. Отримані дані спостереження за дітьми представлено в таблиці 2.34.

Таблиця 2.34.

Результати спостережень за дітьми ЕГ і КГ в різних видах діяльності

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Спостереження за дітьми	12,5	46,1	41,4	25	41,8	33,2

Для підтвердження валідності отриманих результатів нами було проаналізовано педагогічну документацію вихователів з метою з'ясування обсягу роботи з розвитку в дітей фонематичного слуху і вмінь диференціювати звуки. Аналіз проведеної роботи показав, що вихователями мало приділяється уваги цьому питань. У планах роботи прописані дидактичні ігри переважно такі, які сприяють розвитку в дітей мовлення, граматичної будови слів. Отримані результати аналізу документації представлено в таблиці 2.35.

Таблиця 2.35.

Результати аналізу педагогічної документації вихователів ЕГ і КГ щодо розвитку в дітей фонематичного слуху та вмінь диференціації звуків

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Аналіз педагогічної документації	14,7	50	35,3	25	50	25

Нами також було проведено анкетування вихователів і батьків, питання анкет представлені в додатках Б і В. Згідно анкетуванню вихователі не достатньо уваги надають розвитку в дітей фонематичного слуху і вмінь диференціювати звуки. Отримані дані анкетування вихователів відображено в таблиці 2.36.

Таблиця 2.36.

Результати анкетування вихователів ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування вихователів	18,6	46,1	35,3	16,7	54,2	29,1

Відповіді батьків засвідчили, що ними у переважній більшості не проводиться робота з розвитку фонематичного слуху та диференціації звуків. Батьки не надають цьому важливості і тому не займаються зі своїми дітьми. Лише 3 % батьків надають увагу правильній вимові звуків. Отримані дані анкетування батьків відображено в таблиці 2.37.

Таблиця 2.37.

Результати анкетування батьків ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування батьків	7,6	64,7	27,7	12,5	66,7	20,8

Згідно з результатами зведених даних бесіди, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з’ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за *фонематичним критерієм*, що відображено в таблиці 2.38.

Таблиця 2.38.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за фонематичним критерієм

Методики	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	27,3	46,1	26,6	25,1	50	24,9
Спостереження	12,5	46,1	41,4	25	41,8	33,2

					продовження таблиці	
Аналіз педагогічної документації	14,7	50	35,3	25	50	25
Анкетування вихователів	18,6	46,1	35,3	16,7	54,2	29,1
Анкетування батьків	7,6	64,7	27,7	12,5	66,7	20,8
Середнє арифметичне	16,1	50,6	33,3	20,9	52,5	26,6

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за фонематичним критерієм відображено на рис. 2.7.

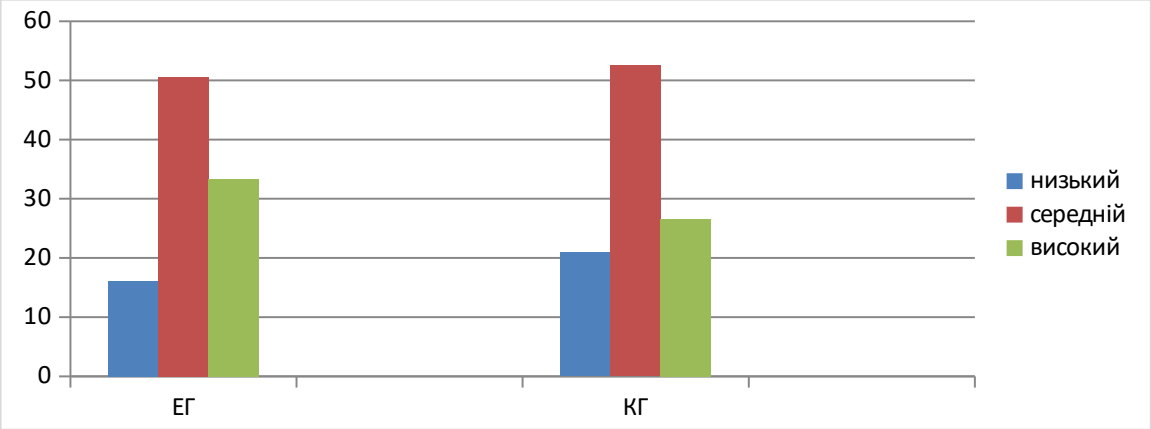

Рис. 2.7. **Результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за фонематичним критерієм.**

Для визначення рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за граматичним критерієм нами було проведено бесіду з дітьми, спостереження за ними, аналіз педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків.

Аналіз результатів бесіди показав, що значна кількість дітей ЕГ почали правильно узгоджувати слова, часто застосовувати складні речення, а також питальні речення. У результатах бесіди дітей КГ не відбулось суттєвих змін. Отримані дані бесіди відображено в таблиці 2.39.

Таблиця 2.39.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ щодо розвитку в них вмінь звуковимови, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти простими і складними реченнями, ставити запитання

Методика	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
					продовження таблиці	

Бесіда з дітьми	26,1	61,4	12,5	37,7	54,1	8,2

Також нами проводилося спостереження за дітьми в різних видах діяльності з метою з'ясування в них розвитку вмінь звуковимови, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти простими і складними реченнями, ставити запитання. Згідно проведеного спостереження можна ствердно зазначити, що значна кількість дітей не правильно називають звуки, часто міняють їх місцями, або замінюють один звук на інший. Також вони допускають помилки у відмінках, числах, особах, часі, переважно розмовляють простими, інколи складними реченнями. Запитання хоча і ставлять, але не активні. Отримані дані спостереження за дітьми представлено в таблиці 2.40.

Таблиця 2.40.

Результати спостережень за дітьми ЕГ і КГ в різних видах діяльності

Методика	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Спостереження за дітьми	7,6	53,8	38,6	20,9	54,2	24,9

Крім того, нами було проаналізовано педагогічну документацію вихователів з метою з'ясування змін, які відбулись у плануванні роботи з дітьми щодо розвитку в них мовлення. Аналіз проведеної роботи показав, що вихователі ЕГ стали більше уваги приділяти важливості дидактичних ігор і більше їх застосовувати в своїй роботі з молодшими дошкільниками. Також більше уваги звертали на звуковимову дітей. У планах роботи вихователів КГ ми не помітили особливих змін. Отримані результати аналізу документації представлено в таблиці 2.41.

Таблиця 2.41.

Результати аналізу педагогічної документації вихователів ЕГ і КГ щодо розвитку в дітей умінь звуковимови, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти простими і складними реченнями, ставити запитання

Методика	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий

Аналіз педагогічної документації	3,8	46,2	50	16,8	58,3	24,9

Для підтвердження валідності отриманих результатів нами також було проведено анкетування вихователів і батьків, питання анкет представлені в додатках Б і В. Згідно анкетуванню вихователі ЕГ більше уваги стали надавати розвитку в дітей вмінь правильно вимовляти звуки, узгоджувати слова у відмінках, числах, особах, часі, розмовляти складними реченнями. У КГ не було помічено суттєвих змін. Отримані дані анкетування вихователів відображено в таблиці 2.42.

Таблиця 2.42.

Результати анкетування вихователів ЕГ і КГ

Методика	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування вихователів	21,8	53,8	24,4	8,2	75,2	16,6

Відповіді батьків засвідчили, що в ЕГ ними почала проводитись робота з розвитку в дітей умінь звуковимови, узгодження слів у відмінках, числах, особах, часі, батьки частіше стали розмовляти з дітьми, проводити дидактичні ігри – словесні, інколи настільно-друковані. Отримані дані анкетування батьків відображено в таблиці 2.43.

Таблиця 2.43.

Результати анкетування батьків ЕГ і КГ

Методика	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування батьків	7,6	68	24,4	16,7	70,8	12,5

Згідно з результатами зведених даних бесіди, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з’ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за *граматичним критерієм*, що відображено в таблиці 2.44.

Таблиця 2.44.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за граматичним критерієм

Методики	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	26,1	61,4	12,5	37,7	54,1	8,2
Спостереження	7,6	53,8	38,6	20,9	54,2	24,9
Аналіз педагогічної документації	3,8	46,2	50	16,8	58,3	24,9
Анкетування вихователів	21,8	53,8	24,4	8,2	75,2	16,6
Анкетування батьків	7,6	68	24,4	16,7	70,8	12,5
Середнє арифметичне	13,4	56,6	30	20,1	62,5	17,4

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за граматичним критерієм відображено на рис. 2.8.

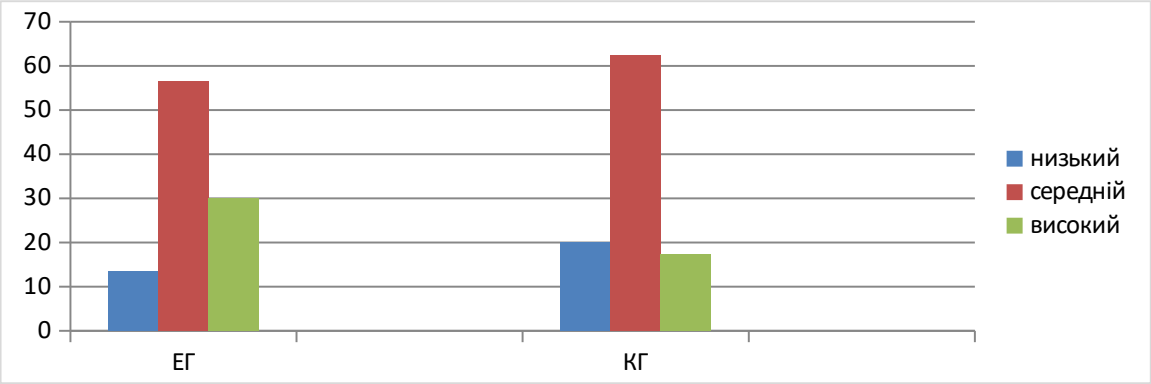

Рис. 2.8. **Результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за граматичним критерієм.**

Для визначення рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за словниковим критерієм нами також було проведено бесіда з дітьми, спостереження за ними, аналіз педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків. Згідно результатів бесіди можна ствердно зазначити, що молодші дошкільники ЕГ частіше стали вживати різні частини мови, активний словник дещо збільшився.. Отримані дані відображено в таблиці 2.45.

Таблиця 2.45.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ щодо вживання частин мови, розвитку активного та пасивного словника

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	12,5	38,6	48,9	20,9	50	29,1

Також нами проводилося спостереження за дітьми в різних видах діяльності, згідно якого в ЕГ зросла кількість дітей, які стали будувати речення, в яких присутні всі частини мови. Кількість слів активного і пасивного значно зросла в дітей ЕГ, чого ми не помітили в дітей КГ. Отримані результати спостереження за дітьми представлено в таблиці 2.46.

Таблиця 2.46.

Результати спостережень за дітьми ЕГ і КГ в різних видах діяльності

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Спостереження за дітьми	23,4	46,2	30,4	29,3	54,1	16,6

Також нами було проаналізовано педагогічну документацію вихователів, аналіз якої показав, що педагоги почали більше застосовувати дидактичних ігор, спрямованих на розвиток у дітей ЕГ вмінь будувати складні речення, вживати всі частини мови, ставити питальні речення. Отримані результати аналізу педагогічної документації представлено в таблиці 2.47.

Таблиця 2.47.

Результати аналізу педагогічної документації вихователів ЕГ і КГ щодо розвитку в дітей вмінь вживати всі частини мови, активного і пасивного словника

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Аналіз педагогічної документації	18,5	53,8	27,7	16,7	58,3	25

Для підтвердження валідності отриманих результатів нами також було проведено анкетування вихователів і батьків, питання анкет представлені в додатках Б і В. Згідно анкетуванню вихователі ЕГ значно більше уваги стали надавати розвитку в дітей активного та пасивного словника, вмінь вживати всі частини мови. Отримані дані анкетування вихователів відображено в таблиці 2.48.

Таблиця 2.48.

Результати анкетування вихователів ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування вихователів	7,6	53,8	38,6	16,7	62,5	20,8

Відповіді батьків засвідчили, що більшість з них не звертають уваги на те, якими частинами мови користуються їх діти при складанні речень. Батьки не надають цьому важливості і тому не займаються зі своїми дітьми. Лише 9 % батьків надають увагу розвитку активного словника. Отримані дані анкетування батьків відображено в таблиці 2.49.

Таблиця 2.49.

Результати анкетування батьків ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Анкетування батьків	12,5	46,2	41,3	25	58,3	16,7

Згідно з результатами зведених даних бесіди, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з'ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за *словниковим критерієм*, що відображено в таблиці 2.50.

Таблиця 2.50.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за словниковим критерієм

Методики	ЕГ (n=26), %			КГ (n=24), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Бесіда з дітьми	12,5	38,6	48,9	20,9	50	29,1
Спостереження	23,4	46,2	30,4	29,3	54,1	16,6
Аналіз педагогічної документації	18,5	53,8	27,7	16,7	58,3	25
Анкетування вихователів	7,6	53,8	38,6	16,7	62,5	20,8
Анкетування батьків	12,5	46,2	41,3	25	58,3	16,7
Середнє арифметичне	14,9	47,7	37,4	21,7	56,6	21,7

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за словниковим критерієм відображено на рис. 2.9.

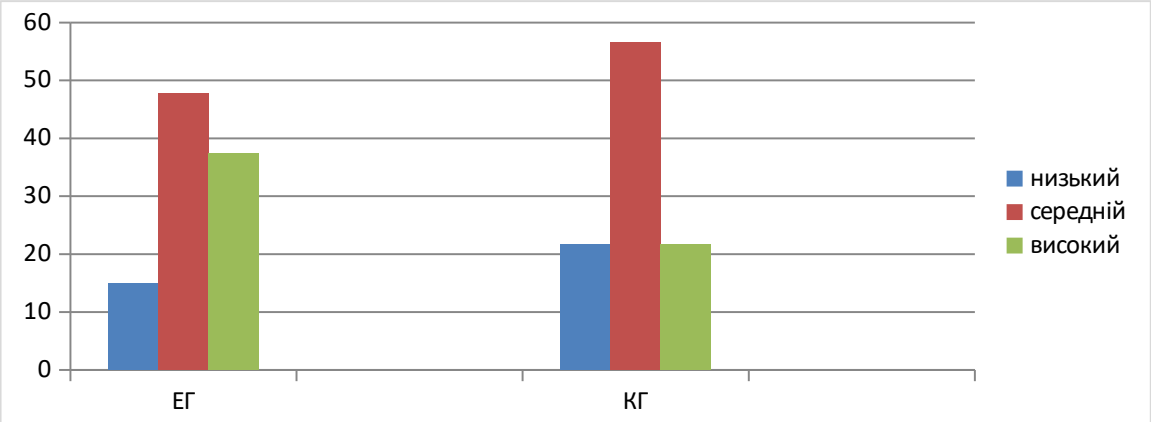

Рис. 2.9. **Результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за словниковим критерієм.**

За результатами зведених даних за мовленнєвим, фонематичним, граматичним, словниковим критеріями на основі бесіди з дітьми, спостереження, аналізу педагогічної документації, анкетування вихователів і батьків нами було з'ясовано рівень розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ, що відображено в таблиці 2.51.

Таблиця 2.51.

Результати зведених даних рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим, фонематичним, граматичним, словниковим критеріями

Критерії	**ЕГ (n=26), %**			**КГ (n=24), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Мовленнєвий	22,3	49,9	27,8	23,4	58,3	18,3
Фонематичний	16,1	50,6	33,3	20,9	52,5	26,6
Граматичний	13,4	56,6	30	20,1	62,5	17,4
Словниковий	14,9	47,7	37,4	21,7	56,6	21,7
Середнє арифметичне	16,7	51,2	32,1	21,5	57,5	21

Отримані результати рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ представлені на рис. 2.10.

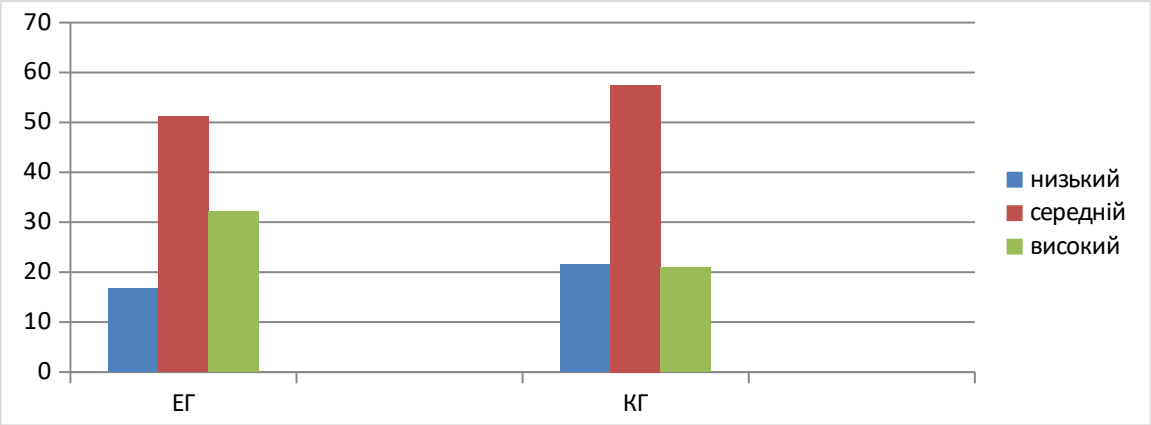

Рис. 2.10. **Визначення рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим, фонематичним, граматичним, словниковим критеріями на контрольному етапі.**

Виходячи з отриманих даних можна ствердно зазначити, що результати ЕГ і КГ значно відрізняються між собою. Так, в ЕГ хоча й переважає середній рівень (51,2 %), у КГ він змінився не так результативно і становить 57,5 %. В ЕГ значно знизився високий рівень і становить 32,1 %, хоча в КГ він знизився не суттєво – 21 %. Низький рівень значно зменшився в ЕГ – 16,7 % і несуттєво в КГ – 21,5 %. Отримані результати засвідчують про дієвість розробленої нами системи роботи із впровадження дидактичних ігор у навчально-виховний процес дітей ЕГ з метою розвитку в них мовлення. У той же час результати КГ не набули значних змін, що вказує на недостатність впровадження дидактичних ігор у роботу з дітьми з метою розвитку в них мовлення.

Динаміку змін між зрізом 1 (констатувальний етап експерименту) і зрізом 2 (контрольний етап експерименту) відображено в таблиці 2.52.

Таблиця 2.52.

Порівняльний аналіз зведених даних рівня розвитку мовлення дітей ЕГ і КГ за мовленнєвим, фонематичним, граматичним і словниковим критеріями

(на констатувальному і контрольному етапах)

Рівні	Мовленнєвий критерій		Різниця А і В	Фонематичний критерій		Різниця А і В
	констатув.	контрольний		констатув.	контрольний	

	експер. (А)		експер. (В)				експер. (А)		експер. (В)			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Низ.	31,4	27,5	22,3	23,4	-9,1	-4,1	23,3	23,4	16,1	20,9	-7,2	-2,5
Сер.	52,9	59,2	49,9	58,3	-3	-0,9	65,7	65,8	50,6	52,5	-15,1	-13,3
Вис.	15,7	13,3	27,8	18,3	12,1	5	11,0	10,8	33,3	26,6	22,3	15,8
Рівні	Граматичний критерій						Словниковий критерій					
	констатув. експер. (А)		контрольний експер. (В)		Різниця А і В		констатув. експер. (А)		контрольний експер. (В)		Різниця А і В	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Низ.	23,3	23,4	13,4	20,1	-9,9	-3,3	26,1	25,1	14,9	21,7	-11,2	-3,4
Сер.	65,7	65,8	56,6	62,5	-9,1	-3,3	59,1	60,8	47,7	56,6	-11,4	-4,2
Вис.	11,0	10,8	30	17,4	19	6,6	14,8	14,1	37,4	21,7	22,6	7,6

Аналіз отриманих даних (різниця А і В) свідчить про значні зміни рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ за всіма критеріями. Разом з тим, аналіз даних дітей КГ вказує на несуттєві зміни в рівні розвитку їх мовлення. Динаміку змін рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту представлено в таблиці 2.53.

Таблиця 2.53.

Динаміка змін рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту

Етапи експерименту	**ЕГ (n=30), %**			**КГ (n=28), %**		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Констатувальний (А)	26,0	60,8	13,2	24,8	62,9	12,3
Контрольний (В)	16,7	51,2	32,1	21,5	57,5	21
Різниця А і В	9,3	9,6	18,9	3,3	5,4	8,7

Отримані результати динаміки змін рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту представлено на рис. 2.11.

Експериментальна група

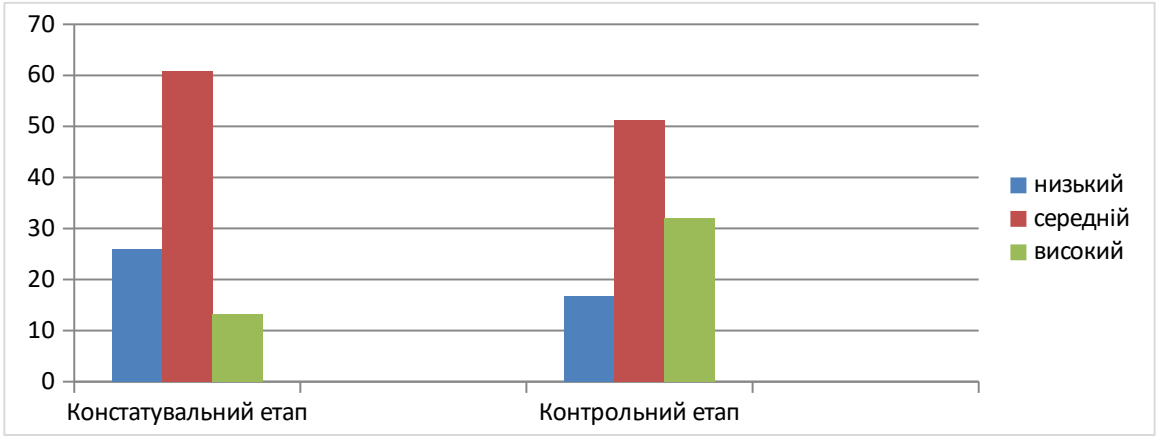

Рис. 2.11. **Динаміка змін рівня розвитку мовлення в дітей ЕГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту.**

Отримані результати динаміки змін рівня розвитку мовлення в дітей КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту представлено на рис. 2.12.

Контрольна група

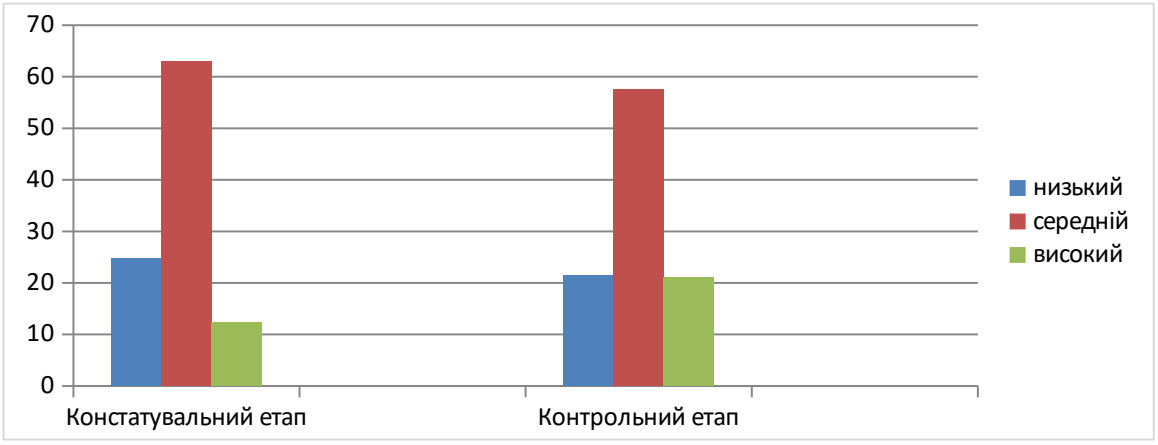

Рис. 2.12. **Динаміка змін рівня розвитку мовлення в дітей КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту.**

Аналізуючи дані, необхідно відмітити позитивні зміни в дітей ЕГ: значно збільшився в них високий рівень розвитку мовлення: з 13,2 % до 32,1 %, тобто на 18,9 %; зменшилась чисельність дітей з низьким рівнем – з 26,0 % до 16,7 %, тобто на 9,3 % і середнім – з 60,8 % до 51,2 %, тобто на 9,6 %. Незначні зміни

відбулись у показниках дітей КГ: високий рівень – з 12,3 % до 21,0 %, тобто на 8,7 %; низький – з 24,8 % до 21,5 %, тобто на 3,3 %, середній – з 62,9 % до 57,5 %, тобто на 5,4 %.

Отже, проведений аналіз результатів засвідчує про значні зміни в рівнях розвитку мовлення в дітей ЕГ і незначні зміни – у дітей КГ, що підтверджує ефективність розробленої нами системи роботи. Систематичне застосовування і впровадження в роботу з дітьми молодшого дошкільного віку комплексу дидактичних ігор з метою розвитку в них мовлення є ефективним, що підтверджує нашу гіпотезу.

Висновки до другого розділу.

Для експериментального дослідження було обрано дітей молодшого дошкільного віку Ясла-садок № 1, м. Мерефи, Мерефянської міської ради, Харківського району, Харківської області. Всього було охоплено 50 дітей молодшого дошкільного віку, ЕГ – 26 дітей і КГ – 24 дітей, також у дослідженні взяли участь 12 вихователів, 50 батьків вихованців. Дослідження передбачало три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Мета констатувального і контрольного етапів дослідження: визначення рівня розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку, зробити кількісний та якісний аналіз отриманих результатів.

Мета формувального етапу дослідження: впровадити в навчально-виховний процес дітей ЕГ розроблену нами систему роботи застосування дидактичних ігор з метою розвитку в них мовлення.

Нами були розроблені критерії, показники та рівні розвитку мовлення в дітей ЕГ і КГ, проведений аналіз даних за мовленнєвим, фонематичним, граматичним і словниковим критеріями. Було з’ясовано, що діти ЕГ і КГ мають переважно середній рівень розвитку мовлення, що потребує подальшої роботи з його корекції.

Формувальний етап експерименту передбачав застосування дидактичних ігор у роботі з дітьми. Нами була проведена попередня робота про важливість дидактичних ігор для розвитку мовлення.

Результати контрольного етапу експерименту засвідчили значні зміни у показниках і рівнях дітей ЕГ (хоча й переважає середній рівень, що пов’язано з малим за обсягом часу формувального етапу експерименту), і несуттєві зміни у показниках і рівнях дітей КГ.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській роботі запропоновано новий підхід до вирішення проблеми розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор. Отримані результати засвідчили вирішення поставлених завдань магістерського дослідження й дали підстави для таких висновків:

1. Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку є досить актуальною і недостатньо вивченою. Рівень мовлення дітей молодшого дошкільного віку останнім часом значно погіршився, що вимагає з боку педагогів і батьків пильної уваги і застосування превентивних заходів для його покращення. Розвиток мовлення дітей залежить від центральної нервової системи і периферичного апарату мовлення (легені, гортань, глотка, носоглотка, рот, ніс), які через малорухливий спосіб життя, недостає перебування дитини на повітрі погано розвинені та хворобливі, що, у свою чергу, впливає на мовлення дитини.

Шляхом теоретичного аналізу уточнено сутність понять: «мова», «мовлення», «мовленнєва діяльність». Поняття «мова» нами розуміється як *можливість вираження думок, почуттів, засіб для спілкування між людьми і передачі інформації.* Поняття «мовлення» нами розуміється як *безпосередньо діяльність спілкування, мова в дії, яке виступає продуктом діяльності і залежить від індивідуальних відмінностей.* Поняття «мовленнєва діяльність» – *це діяльність, через яку можемо вивчати особливості мовлення дітей молодшого дошкільного віку*.

Проаналізовано існуючі в науковій і методичній літературі класифікації дидактичних ігор. Встановлено, що вони розрізняються в залежності від змісту, ігрових дій і правил, організації і стосунків дітей, ролі вихователя тощо. Визначено найбільш вдалу для розвитку мовлення в молодших дошкільників класифікацію дидактичних ігор за характером матеріалу, до яких відносяться ігри з предметами, настільно-друковані та словесні ігри.

Визначено, що до дидактичних ігор, які сприяють розвитку мовлення можна віднести такі: ігри з предметами, настільно-друковані та словесні ігри,

ігри-доручення, ігри-припущення, ігри з відшукуванням предметів, ігри з відгадуванням загадок, сюжетно-рольові дидактичні ігри, творчі ігри.

2. Розроблено критерії, показники та рівні розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку. Визначено мовленнєвий, фонематичний, граматичний і словниковий критерії. З'ясовано, що за мовленнєвим критерієм діти ЕГ і КГ мають переважно середній (ЕГ – 52,9 %, КГ – 59,2 %) рівень розвитку мовлення, за фонематичним – середній (ЕГ – 65,7 %, КГ – 65,8 %) рівень, за граматичним – середній (ЕГ – 65,7 %, КГ – 65,8 %) рівень, за словниковим – середній (ЕГ – 59,1 %, КГ – 60,8 %) рівень.

3. Проведено формувальний етап експерименту за розробленою нами системою роботи із застосування дидактичних ігор для розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку. З'ясовано, що при впровадженні дидактичних ігор з метою розвитку мовлення одні з них, ті, які мали яскраву наочність, викликали в дітей більше захоплення та інтересу, ніж ті, які не мали.

Розроблено систему роботи із впровадження дидактичних ігор у роботу з дітьми ЕГ, яка передбачала їх щоденне проведення, поєднуючи між собою, включення їх в усі режимні моменти, види діяльності (навчальну, ігрову, самостійну, трудову).

Проведено контрольний етап експерименту і отримано дані, які засвідчили про значні зміни в рівнях дітей ЕГ і незначних змін у дітей КГ. Так, у дітей ЕГ значно виріс показник високого рівня: з 13,2 % до 32,1 %, тобто зріс на 18,9 %, середній рівень також значно змінився: з 60,8 % зменшився до 51,2 %, тобто на 9,6 %, низький рівень помітно знизився: з 26,0 % до 16,7 %, тобто на 9,3 %. У рівнях дітей КГ відбулись несуттєві зміни: високий рівень зріс з 12,3 % до 21,0 %, тобто на 8,7 %, середній – з 62,9 % зменшився до 57,5 %, тобто на 5,4 %, низький – з 24,8 % до 21,5 %, тобто 3,3 %. Отримані результати яскраво засвідчують про значні зміни в дітей ЕГ, що вказує на ефективність розробленої нами системи роботи із впровадження дидактичних ігор у роботу з дітьми з метою розвитку в них мовлення, що підтверджує нашу гіпотезу.

4. Розроблено методичні рекомендації вихователям і батькам щодо розвитку мовлення в дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ ЩОДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

1. Будьте для дитини прикладом чистої, літературної мови, не відтворюйте неправильну мову дитини.

2. Розмовляйте з дитиною частіше.

3. Супроводжуйте свої дії словами, дивлячись при цьому дитині в очі.

4. Підтримуйте прагнення дитини до спілкування, вислуховуйте її уважно, не обривайте.

5. Відповідайте на всі питання дитини спокійно, неквапливо, чітко, виразно, голосом середньої сили, правильно промовляйте звуки і слова.

6. Поважайте дитину, коли вона до вас звертається, відволікайтесь від своїх справ і уважно вислуховуйте її.

7. Не сюсюкайте з дитиною.

8. Витримуйте при розмові з дитиною паузи між фразами, говоріть повільно, простими словами, короткими фразами.

9. Читайте дітям казки, вірші, оповідання, розповіді, перечитуйте їх декілька разів.

10. Не використовуйте для заучування великі вірші.

11. Називайте нові для дитини нові предмети, їх ознаки чітко.

12. Спонукайте дитину до обстеження предмета.

13. Розвивайте в дітей дрібну моторику рук, оскільки вона пов’язана з розвитком мовлення.

14. Проводьте з дітьми ліплення, малювання, ігри з дрібними предметами.

15. Добирайте новий мовленнєвий матеріал з урахуванням потреб дітей, інтересів, намірів.

16. Зацікавлюйте дітей до ігрової діяльності.

17. Спонукайте дітей до мовленнєвої діяльності, забезпечте необхідним інвентарем, наочністю.

18. Проводьте дидактичні ігри якомога частіше, при цьому враховуйте вік дітей, їх можливості, побажання, настрій.

19. Чергуйте між собою різні види дидактичних ігор.

20. Використовуйте яскраву наочність при проведенні дидактичних ігор.

21. Уключайте дидактичні ігри в різні види діяльності, режимні моменти.

22. Проводьте дидактичні ігри не тільки на заняттях з розвитку мовлення, але й природи, математики, зображувальної діяльності тощо.

23. Заохочуйте дітей до дидактичних ігор, добираючи їх різні за змістом.

24. Використовуйте в роботі з дітьми коректурні таблиці, асоціативні карти.

25. Забезпечте місце для проведення настільно-друкованих ігор.

26. Обладнайте кімнату необхідною наочністю, інвентарем для ігор, який був би у вільному доступі.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Формирование общественной направленности ребёнка-дошкольника в игре. Київ : Вища школа, 1988. 60 с.

2. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 374 с.

3. Борисова Л. І. Сучасні підходи до розвитку зв'язного мовлення у дітей. [Електронний ресурс]. URL : http://sadik-marinka.in.ua/2018/10/22/suchasni-pidhody-do-rozvytku-zvyaznog/.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

5. Вимоги до якості мовлення педагогів дошкільного закладу. [Електронний ресурс]. URL : http://dnz77.edu.kh.ua/movlennyevij_rozvitok/.

6. Гавриш Наталія. Мовлення дитини. *Дошкільне виховання.* 2021. № 3. С. 3-8.

7. Гоніна О. О. Психологія дошкільного віку. [Електронний ресурс]. 2015. URL : https://stud.com.ua/25798/psihologiya/rozvitok_movlennya_ditini_doshkilnomu_vitsi.

8. Гулько Н. І. Гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції дошкільників. [Електронний ресурс]. *Вісник психології і педагогіки* Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Випуск 7. К., 2012. URL : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць.

9. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років 3-є видання, допрацьоване і доповнене / Г.В.Бєлєнька, Е. В. Белкіна, О.Л.Богініч та ін. ; наук. кер. В.О.Огнев'юк, К.І. Волинець. Київ, 2012. 495 с.

10. Дошкольная педагогика: В 2 ч. / Под ред. В. И. Логиновой, П. Г. Саморуковой. Ч. 2. М., 1988. 288 с.

11. Душина В. А. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку у просторі дитячої субкультури. Харків, 2012. 69 с.

12. Загнітко А. П. Сучасний тлумачний словник української мови / А. П. Загнітко, І. А. Щукіна. Донецьк : БАО, 2012. 960 с.

13. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс : навч.-метод. посіб. К. : Виконавчий Дім «Слово», 2016. 384 с.

14. Макарова Л. Л. Проблемна ситуація та гра як психологічні детермінанти розвитку пам'яті і мислення молодших школярів : дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Київ: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2001. 236 с.

15. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник. К. : Академвидав, 2006. 456 с.

16. Поліщук Т.С. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор / *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи : компетентнісний підхід : збірник наукових праць* / За заг. редакцією В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир : ФО-П «Н. М. Левковець», 2019. С. 174-177.

17. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку. [Електронний ресурс]. URL : https://sites.google.com/site/rozvutokmovlennya3/.

18. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Створення коректурних таблиць. [Електронний ресурс]. URL : https://sites.google.com/site/rozvutokmovlennya3/stvorenna-korekturnih-tablic.

19. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологи. СПб. : Питер, 2000. 720 с.

20. Стародубова Н. А. Теорія і методика розвитку мовлення дошкільнят: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. 2-е вид., випр. М. : Видавничий центр «Академія», 2007. 256 с.

21. Філіп Т. М. Синквейн у роботі з дітьми дошкільного віку. 2020. [Електронний ресурс]. URL : https://naurok.com.ua/dopovid-na-temu-sinkveyn-u-roboti-z-ditmi-doshkilnogo-viku-207380.html.

22. Формування зв’язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. [Електронний ресурс]. URL : https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0a65635a3bd78a4c43a88421306c26_0.Html.

23. Фрейд З. Избранное. М. : Внешнеторг. изд-во, 1989. 447 с.

24. Эльконин Д. В. Психология игры. 2-е изд. М.: ВЛАДОС, 1999. 360 с.

25. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П.Аксьонова, А.М.Аніщук, Л.В.Артемова; наук. кері. О.Л.Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

Додатки

Додаток А

Список дітей ЕГ № 7 «Капітошка»

1. Безбородов Артем Сергійович – 02.09.2018
2. Білошенко Марк Павлович – 21.07.2019
3. Вітер Орина Ігорівна – 03.12.2018
4. Гамаль Адріана Ігорівна – 26.12.2018
5. Гуденко Дмитро Олександрович – 30.09.2018
6. Дорошенко Олександр Михайлович – 25.04.2019
7. Забірко Дарина Олександрівна – 26.09.2019
8. Захарова Домініка Костянтинівна – 29.01.2019
9. Зибнєва Вероніка Геннадіївна – 29.09.2018
10. Кеденко Вячеслав Олександрович – 05.08.2018
11. Кисла Єлизавета Олександрівна – 15.08.2019
12. Коротецький Михайло Дмитрович – 05.09.2018
13. Кошелєва Алевтина Михайлівна – 15.02.2019
14. Крохмаль Ксєнія Євгенівна – 06.09.2018
15. Лагоша Савелій Дмитрович – 12.08.2019
16. Лисенко Федір Дмитрович – 07.05.2019
17. Литвиненко Анастасія Віталіївна – 08.04.2019
18. Майборода Кароліна Олексіївна – 27.09.2018
19. Мажуга Данило Юрійович – 08.08.2018
20. Мироненко Прохор Денисович – 18.11.2018
21. Суббота Владислав Валерійович – 15.09.2018
22. Таран Вероніка Євгенівна – 23.06.2019
23. Файда Ярослав Євгенійович – 26.01.2018
24. Хихля Микита Валерійович – 01.01.2019
25. Чос Марія Віталіївна – 31.12.2018
26. Шевченко Кіра Віталіївна – 18.10.2018

Список дітей КГ № 2 «Казка»

1. Антипов Ярослав Ігорович – 18.01.2019

2. Асауленко Святослав Євгенійович – 21.09.2018
3. Бабенко Юлія Олександрівна – 13.10.2018
4. Безродний Тимофій Олексійович – 24.01.2019
5. Власенко Олеся Олександрівна – 01.03.2019
6. Горбунова Варвара Денисівна – 27.01.2019
7. Дараган Єфим Тарасович – 30.12.2018
8. Іщенко Єгор Петрович – 30.05.2019
9. Коленнікова Кароліна Станіславівна – 31.10.2018
10. Кучеренко Антоніна Антонівна – 13.02.2019
11. Левченко Артем Сергійович – 21.12.2018
12. Мавріна Єва Олексіївна – 04.01.2019
13. Нижник Вероніка Олександрівна – 12.09.2018
14. Овчарук Домініка Сергіївна – 22.06.2019
15. Олійник Федір Ілліч – 22.11.2018
16. Павлов Кирил Дмитрович – 20.03.2019
17. Пашков Михайло Миколайович – 21.10.2019
18. Первушин Матвій Сергійович – 05.09.2018
19. Попов Даніїл Романович – 09.10.2019
20. Потапцева Аліна Станіславівна – 26.01.2019
21. Сабельнікова Лія Тимофіївна – 18.01.2019
22. Степаненко Назар Андрійович – 12.02.2019
23. Стрєльченко Таїсія Андріївна – 30.01.2019
24. Ткач Михайло Максимович – 04.12.2018

Додаток Б

Анкета для вихователів

Шановні вихователів! Дайте, будь ласка, відповіді на питання анкети. Дякую!

1. Чи ви керуєтесь при плануванні роботи з дітьми щодо розвитку в них мовлення? *(потрібне підкреслити)*

- програмою навчання і виховання; - порадами вихователів;
- інтернетом; - нічим не керуюсь;
- передовим досвідом; - усім по трохи.

2. На що ви звертаєте увагу при плануванні роботи з розвитку мовлення з вашими дітьми?

- вік дітей; - можливості закладу;
- їх інтереси; - програму навчання і виховання.

3. Чи допускають діти помилки при промовлянні слів?

Так Ні Інколи

4. Чи виправляєте ви помилки в звуко- і слововимові своїх дітей?

Так Ні Інколи

5. Чи розмовляєте ви з дітьми на прогулянці?

Так Ні Інколи

6. Як часто ви пропонуєте дітям розказати побачене на вулиці?

Часто Нечасто Інколи

7. Чи розказуєте ви дітям казки, оповідання, читаєте вірші?

Так Ні Інколи

8. Чи включаєте ви дітям аудиозапис казок, оповідань?

Так Ні Інколи

9. Чи просите ви дітей розказати або придумати казку?

Так Ні Інколи

10. Чи проводите ви словникову роботу з дітьми?

Так Ні Інколи

11. Чи проводите ви з дітьми дидактичні ігри з розвитку мовлення?

Так Ні Інколи

12. Як часто ви проводите їх протягом дня?

2-3 гри; - 5-6 ігор; - більше 10 ігор;

4-5 ігор; - більше 6 ігор; - зовсім не провожу.

13. Які дидактичні ігри ви проводите частіше?

- словесні; - настільно-друковані; - наочні;

- творчі; - асоціативні; - з предметами.

14. Які дидактичні ігри найбільше подобаються вашім дітям?

- словесні; - настільно-друковані; - наочні;

- творчі; - асоціативні; - з предметами.

Додаток В

Анкета для батьків

Шановні батьки! Дайте, будь ласка, відповіді на питання анкети. Дякую!

1. Скажіть, на скільки добре розмовляє ваша дитина?

- погано; добре;

- мало; дуже добре.

2. Мова вашої дитини вільна, правильна чи зустрічаються неправильні вимовляння слів, перестановки звуків у словах?

- правильна, вільна, без значних помилок;

- правильна, вільна, але є незначні помилки;

- неправильна, є труднощі у вимовлянні багатьох звуків і слів;

- неправильна, зустрічаються помилки навіть у тих словах, які не складні.

3. Як часто ви спілкуєтесь зі своєю дитиною?

Часто Нечасто Рідко

4. Чи вчите ви свою дитину правильній звуко- і слово вимові?

Так Ні Інколи

5. Чи звертаєте ви свою увагу на те, як говоре ваша дитина?

Так Ні Інколи

6. Чи виправляєте в помилки в своєї дитини при неправильному промовлянні слів?

Так Ні Інколи

7. Чи читаєте ви своїй дитині казки, вірші, оповідання?

Так Ні Інколи

8. Чи вчите ви зі своєю дитиною вірші, потішки, забавлянки?

Так Ні Інколи

9. Чи розказуєте ви своїй дитині про оточуюче, коли ведете і забираєте із садочка?

Так Ні Інколи

10. Чи просите ви свою дитину розказати про побачене на вулиці?

Так Ні Інколи

11. Чи розказує вам дитина про події в садочку?

Так Ні Інколи

12. Скажіть, під час розповідей про події в садочку ваша дитина будує прості чи складні речення?

- прості; - відповідь коротка;

- складні; - відповідь змістовна.

13. Чи виправляєте ви помилки у вашої дитини при вимовлянні слів?

Так Ні Інколи

14. Чи включаєте ви для своєї дитини аудіоказки, аудіооповідання?

Так Ні Інколи

15. Чи граєте ви зі свою дитиною в ігри?

Так Ні Інколи

16. Чи граєте ви зі свою дитиною в дидактичні ігри?

Так Ні Інколи

17. Як часто ви граєте зі своєю дитиною в дидактичні ігри?

- 1-2 рази на тиждень у будні дні; - 1-2 рази на вихідних днях;

- 3-4 рази на тиждень у будні дні; - 3-4 рази на вихідних днях;

- щодня.

18. Які дидактичні ігри переважають у вашій роботі з дитиною?

- словесні; - настільно-друковані; - наочні;

- творчі; - асоціативні; - з предметами.

19. Які дидактичні ігри найбільше подобаються вашій дитині?

- словесні; - настільно-друковані; - наочні;

- творчі; - асоціативні; - з предметами.

Додаток Г

Приклади синквейнів для дітей молодшого дошкільного віку

- Хлопчик,

  Акуратний, …

  Малює…, …, …

  Він встигає все зробити.

  Радість!

- Хлопчик,

  Неохайний, …

  Забув…

  Розкидав іграшки по кімнаті.

  Сумно!

- Весна.

  Сонячна, тепла.

  Пробуджує, зігріває, розквітає.

  У садах квітнуть дерева.

  Краса!

- Море.

  Тепле, …

  Радує, …, …

  Морем ходять кораблі.

  Радість!

- Осінь.

  Золота, …

  Надихає, …, …

  Беру олівці та фарби.

  Пейзаж!

- Дощ.

  Теплий, …

  Шумить, …, …

Діти сховались у будинку.

Затишок!

- Дитина.

  Рухлива, …

  Пустує, …, …

  Є найцінніше у житті.

  Щастя!

- Ялинка.

  Новорічна, …

  Пахне, …, …

  Символ нового року.

  Настрій! [21]

- М’яч.

  Великий, …

  Скаче, …, …

  Радісно грати з м’ячем.

  Весело!

Додаток Д

Конспекти занять для ІІ молодшої групи.

З розвитку мовлення і культури мовленнєвого спілкування:

Тема: «Моя сім’я».

Мета: продовжувати формувати в дітей уявлення про сім’ю як про близьких і рідним людей, які допомагають один одному, люблять один одного і цінують; виховувати любов та повагу до своєї сім’ї, патріотичні почуття (бажання захищати і цінувати членів своєї сім’ї), почуття гумору; розвивати увагу, пам’ять, зв’язне мовлення, логічне мислення, творчу уяву, емоційну сферу, вміння чути, фонетичний слух, дрібну моторику рук; закріплювати у дітей уявлення про рідних людей; продовжувати вчити дітей утворювати пестливі слова, узгоджувати прикметники з іменниками; формувати вміння (за допомогою дорослого) складати опис картин; активізувати словник дітей за темою, ввести в активний словник слова «сім’я», «родина».

Інвентар та обладнання: ілюстрація до теми «Моя сім’я».

Хід заняття:

I. Організаційний момент

Мовленнєва вправа «Доброго ранку!»

Доброго ранку, сонце привітне!

Доброго ранку, небо блакитне!

Доброго ранку, у небі пташки!

Доброго ранку, тобі і мені!

II. Основна частина

Діти сидять півколом на стільчиках. Перед ними ілюстрація на тему «Моя сім’я».

Вихователь: Малята, погляньте, яка гарна картинка. Розкажіть, кого ви бачите на ній? (*маму, тата, бабусю, дідуся, діток*). Як ви гадаєте, хто з цих людей тато, а хто мама, бабуся, дідусь, діти? *(діти визначають за картинкою членів родини)*. Правильно. А хто скаже, як ми називаємо всіх, кого ми бачимо на картинці, одним словом? (*родина, сім'я*). Сім'я – це дуже важливо. І ми з вами знаємо народний вірш-забавлянку про сім'ю – виконання пальчикової гімнастики:

Цей пальчик – дідусь,

Цей пальчик – бабуся,

Цей пальчик – татусь,

Цей пальчик – матуся,

Цей пальчик – я,

Ось і вся моя сім'я.

Вихователь: Діти, а тепер ви згадайте, як звуть ваших членів родини? *(діти виконують завдання)*

- Розповімо, яка ваша мама. (*добра, красива, лагідна, весела, ніжна*)
- Як лагідно ви називаєте маму? (*матуся, матусенька, матінка, мамуся*)
- Розкажіть, який ваш тато? (*сильний, сміливий, добрий*)
- Як лагідно ви називаєте тата? (*татусь, татонько, татусенько*)

Фізкультхвилинка «Працьовиті долоньки»

Працьовиті долоньки *(діти виставляють долоньки)*

Гарно в сім'ї працювали.

Стіл для гостей накривали,

Перед тим пил повитирали, *(імітаційні рухи)*

Килим чисто підмели, *(імітаційні рухи)*

Лад у хаті навели.

З гостями гуляли, їх випроводжали, *(імітаційні рухи)*

З татусем в футбол пограли, *(імітаційні рухи)*

Тай спочити прилягли. *(імітаційні рухи, нахили тулуба, долоньки човником біля лівого, правого вуха, закрили очі)*

Осі такі подушки всі перебили, *(змахують долоньками і виконують нахили тулуба в сторону)*

Ще й братика в ліжечко положили, *(імітаційні рухи)*

Тай тихенько на носочках ходили. *(ходьба на носочках)*

Дидактична гра «Хто що робить?»

Діти відповідають на запитання вихователя «Хто що робить в сім'ї?». З метою активації мовлення:

Мама – готує сніданок, прибирає вдома, прасує речі;

Тато – допомагає мамі, ремонтує шафу, лагодить машину;

Подивіться на картинки і скажіть, хто що робить у сім'ї?

Діти розглядають картинки і складають речення: «Мама витирає посуд , донька його миє», «Тато з сином сидять на кладці і ловлять рибу», «Діти прибирають у кімнаті», «Дівчинка пилесосить килим, а хлопчик застеляє ліжко».

Вихователь: а зараз уважно розглянемо першу картинку і складемо розповідь про сім'ю. Я починатиму, а ви допомагайте.

Настав ранок. Прокинулась вся…(сім'я). Після смачного сніданку, всі сказали мамі…(дякую) за те, що приготувала такий чудовий і смачний…(сніданок). Мама з радістю відповіла…(будь ласка) і почала мити…(посуд), а донька вирішила їй…(допомогти). Ця сім'я дуже працьовита та…(дружна).

- Кожна сім'я має бути міцна, дружна та працьовита. Ви повинні любити та допомагати один одному. І пам'ятайте, сім'я дуже важлива для людини.

III. Підсумок

Вихователь: Про кого ми сьогодні розмовляли? (маму, тата, бабусю, дідуся, діток). Як назвати їх одним словом? (сім'я, родина). Молодці! Ви уважно розглядали картинки про сім'ю, цікаво розповідали, дружно грали.

Конспект заняття з ознайомлення з природним довкіллям:

Тема: «Осінні барви».

Мета: продовжувати формувати в дітей уявлення про пори року, їх послідовність, навчати розпізнавати, називати ознаки осінньої погоди; ознайомити з характерними ознаками осені. Продовжувати знайомити зі змінами в природі восени, учити розуміти зміст сюжетної картинки, активізувати словник дітей, розвивати увагу, спостережливість; виховувати естетичні почуття, інтерес до знань.

Обладнання: листя, плоди, сюжетна картина «Осінь», вірші А. Жийлевич «Листопад», «М'ячик».

Хід заняття.

- Діти, яка зараз пора року? (*осінь*). А хто любить осінь і за що ви її любите? Давайте назвемо ознаки осені?

Моя посмішка весела

Моя посмішка чарівна

Ось тримай і ти її

Посміхайся і рости.

Бесіда про різні періоди осені.

Розглядаємо картину «Осінь», бесіда по сюжету. Читання вірша А. Жийлевич «Листопад», «М'яч».

Дидактична гра «Що нам осінь принесла».

Перед дітьми в кошику лежать овочі, фрукти, ягоди. Пропонуємо дітям по черзі відібрати ті, які стигнуть восени, назвати їх і розказати коротко про обраний предмет.

Дидактична гра «Чарівна торбинка».

У торбинці покладені каштани, шишки, яблука, горобина, горіхи. Дітям пропонується витягнути один із предметів, назвати його, описати і вказати як його можна використовувати.

Дидактична гра «Який, яка, яке».

У торбинці покладені жолудь, каштан, шишка, горобина. Діти по черзі витягають предмет із торбинки і описують його прикметниками, відповідаючи на питання: який? яке? яка?

Дидактична гра «З якого дерева плоди?».

Дітям пропонується розглянути плоди: жолудь, каштан, шишку, горобину, яблука, горіхи тощо і назвати дерево, де ростуть ці плоди.

Читання твору К. Ушинського «Вітер і сонце». Бесіда по змісту твору.

Бесіда про підготовку комах восени до зими. Спостереження за комахами.

Дидактичні ігри: «Хто де зимує», «Збери листя», «Яка пташка заховалась».

Індивідуальна бесіда з дітьми на тему: «Вогонь – наш друг, чи ворог?» – вчити дотримуватись правил безпеки в лісі, у парку.

Листочки жовті танцюють,

З гілок падають, летять.

Цю казку золоту,

Називають «листопад».

Збирання осіннього листя, милування його красою, бесіда про листя. Сортування осіннього листя за видами дерев.

Підсумок заняття.

Конспект заняття з художньо-продуктивної діяльності:

Тема: «Подаруємо калині червоні намистини».

Мета: вчити відображати образи природи у художній діяльності – ліпленні; вправляти в умінні отримувати пласкі зображення елементів картини за допомогою різних прийомів роботи в пластиліном – розкочування кульки, притискання; розширювати уявлення дітей періоди осені – пізня, золота; розвивати увагу, зв'язне мовлення, пам'ять, образне мислення, відчуття кольору, дрібну моторику рук; виховувати естетичне почуття краси рідної природи восени, самостійність, чуйність.

Інвентар та обладнання: зображення потяга; різнокольорові листочки (червоні, жовті, зелені, помаранчеві), 3 вази для дидактичної гри «Знайди листочок однакового кольору»; зображення сумного листочка; різнокольоровий пластилін, дощечки для ліплення, серветки; заготовані пластини з зображенням куща калини; зразок пластилінової картини; частування для дітей від Осені (яблука).

Попередня робота: розглядання дерев в осінньому наряді, їх листя; розглядання кетягів калини восени, їх колір, забарвлення листя; спостереження за листопадом; розглядання сюжетної картини «Золота осінь».

Хід заняття.

І. Організаційний момент.

Вихователь пропонує дітям утворити коло, узятися за руки.

Психогімнастика

Моя посмішка весела,

Моя посмішка чарівна.

Ось, тримай і ти її,

Посміхайся і рости.

Діти у колі «передають» посмішку один одному.

Вихователь: - Діти, чи вам подобається мандрувати? (*Так*). Тоді сідайте у потяг і поїдемо до лісу. Діти шикуються у колону один за одним та починають рухатись.

ІІ. Основна частина.

Створення позитивного настрою.

Вихователь: - Ми потрапили з вами до лісу, де завжди багато дивного, казкового. Якась чарівниця залишила на галявині свої сліди (розкидане різнокольорове листя). Хто ж ця чарівниця? (*Осінь*.)

Читання уривку із вірша К. Перелісної «Золота осінь»:

В парках і садочках
На доріжки й трави
Падають листочки
Буро-золотаві.
Де не глянь, навколо
Килим кольористий,
Віти напівголі
Небо синє чисте.

Вихователь: - Діти, з чого осінь зробила для вас килимок? (*З листочків*). Давайте зробимо три букети з осіннього листя – жовтого, червоного, помаранчевого кольору.

Дидактична гра «Знайди та опиши».

Діти ходять по кімнаті, збирають листочки різного кольору, описують їх і ставлять у вази.

Вихователь: - Які гарні букети ми зібрали. Якого вони кольору? (*жовтого, червоного, помаранчевого*). Скільки листя ми зібрали? (*Багато*).

2. Мотивація.

Вихователь: - Діти, подивіться, ще один листочок до нас залетів на галявину. Він веселий чи сумний? Чому він сумує? Наш листочок сумує за періодом золотої осені, коли різнокольорові листочки ще міцно трималися на гілочках, але зараз наступила пізня осінь, дерева та кущі скинули свої гарні шати та готуються до зимового сну. Чи бажаєте ви допомогти осінньому листочку, розвеселити його? Пропоную на згадку про золоту осінь зробити пластилінову картину «Подаруємо калині червоні намистини».

Діти підходять до дошки, на якій висять зображення кущів калини з пластиліну (один кущ – з листочками та кетягами, інший – без).

Вихователь: - Чим відрізняються ці кущі? Чого бракує на гілочках цього куща? (листочків та ягід). Мабуть, за цим і сумує наш листочок.

ІІІ. Продуктивна діяльність.

Вихователь: - Перейдемо до художньої майстерні, де вже все підготовлено до роботи.

Діти сідають за столи.

Вихователь: - Подивіться, будь ласка, на свої пластини. Що на них зображено? (кущ калини)

- Що є у куща? (стовбур, гілки)

- Чого бракує на гілочках? (листочків та ягідок)

- Для нашого куща ми зробимо листочки з пластиліну. Якого кольору потрібний пластилін для осінніх листочків? (жовтий, червоний, помаранчевий)

- Подивіться, як можна зліпити листочки. Я відриваю маленький шматочок пластиліну, розкочую між долонями коловими рухами. Тепер кладу маленьку кульку біля гілочки і потім притискаю її зверху пальцем. Листочки потрібно прикріплювати до гілочки дерева.

Далі робимо гарні червоні ягоди, відщипуємо невеликий шматочок пластиліну червоного кольору, скатуємо ягідку та притискаємо до грона.

- Підкотіть рукава, щоб не забруднитись. А зараз підготуємо ваші пальчики до роботи.

Пальчикова гімнастика «Осінь».

Якщо на деревах листя пожовтіло, (згинаємо та розгинаємо пальці)

Якщо в далекий краї пташки полетіли, (помахати кистями рук)

Якщо небо хмуриться, (закрити долоньками обличчя)

Якщо дощик ллється, (пальчиком постукали по долоні)

Ця пора року осінню зветься. (розвести кисті рук у сторони)

Вихователь: - Покажіть, як ми будемо розкочувати пластилін для листочків.

Виберіть необхідний вам колір пластиліну, зігрійте його в своїх долоньках, зліпіть листочки для ваших кущів. Далі зробимо червоні ягоди, відщипуємо невеликий шматочок пластиліну червоного кольору, скатуємо ягідку та притискаємо до грона. Діти виконують завдання під спокійну музику. Вихователь допомагає дітям по мірі необхідності, підтримує творчу ініціативу.

IV. Підсумок.

Вихователь: - Якими ж гарними стали ваші кущі калини! Скільки ж кущів у нас вийшло? Якого кольору листочки на наших кущах? Якого кольору ягідки на гронах?

Конспект заняття з логіко-математичного розвитку:

Тема: «Чарівні цеглинки LEGO».

Мета: закріпити знання дітей про геометричні фігури: квадрат, трикутник, круг, поняття «один-багато», про величину; вміння розрізняти та називати основні кольори: червоний, синій, зелений, жовтий. Закріплювати вміння порівнювати два предмети за довжиною та шириною шляхом накладення. Вдосконалювати вміння орієнтуватись в просторі, розрізняти поняття «ліворуч», «праворуч», «вгорі», «внизу», визначати просторове положення предметів по відношенню один до одного; розвивати пізнавальний інтерес, увагу, пам’ять, логічне мислення, кмітливість, координацію рухів; виховувати інтерес до математики.

Хід заняття.

І. Вступна частина

Вихователь: Діти, давайте привітаємось:

Доброго ранку, доброго дня!

Хай плещуть долоньки,

Тупають ніжки,

Працюють голівки

І сяють усмішки.

Доброго ранку! Доброго дня!

Бажаєте ви, бажаю вам я!

ІІ. Основна частина

Вихователь: Діти, сьогодні в нас незвичайний день, цеглинки LEGO запрошують нас вирушити в подорож до країни LEGO, ми з вами дізнаємось чим вони люблять займатися. Тож вирушаємо, ходімо?

Вихователь: Пропоную стати одним за одним та помандрувати.

Один за одним ми стаємо, по доріжці ми йдемо.

Швидко – швидко поспішаємо

Та цеглинку зустрічаємо.

Якого кольору цеглинка? (зеленого). Зелена цеглинка дуже любить малювати. Зараз кожен з вас перетвориться на художника і всі разом, з цеглинкою, будемо створювати картину. Треба бути уважними і точно виконувати завдання.

Дидактична гра-картина «На галявині».

Вихователь на фланелеграфі прикріпляє по черзі зображення дерев, тварин і пропонує їх назвати дітям. Діти, уявіть, що перед вами лісова галявина. Посеред галявини росте … «могутній, високий дуб». Праворуч від дуба росте струнка тендітна … «берізка».

1. Де росте берізка? Знайти берізку і покласти її праворуч від дуба (уточнюємо уявлення дітей про праву та ліву руку та виявляємо розуміння поняття «ліворуч-праворуч»).

2. Ліворуч від дуба росте зелена .. «ялинка». Діти знаходять ялинку і кладуть ліворуч від дуба.

3. Діти, подивіться які чудові ялиночки! Ця ялинка за величиною яка? (велика-маленька). А за висотою ця ялинка яка? (висока-низька).

4. Вгорі світить яскраве … «сонечко» (діти викладають сонечко вгорі). По небу пливуть … «хмаринки» (викладають хмаринки).

5. Унизу картини стоїть трухлявий … «пінь» (викладають пінь). Під берізкою сидить … «лисичка» (викладають лисичку).

6. За ялинкою тремтів … «зайчик» (викладають зайчика). А на пні сидить … «їжачок» (викладають їжачка на пінь).

7. Біля кущика сидить … «ведмедик» та ласує … «ягідками» (викладають ведмедика біля куща).

Вихователь: Ось ми і створили з вами чудову картину. Діти, скажіть скільки тварин ви бачите на нашій картині? (багато). Скільки зайчиків? (один). Скільки лисичок? (одна). Скільки ведмедиків? (один). Так, правильно лисичка одна, зайчик один, ведмідь один, а разом їх багато. Молодці діти, впорались із завданням.

Дидактична гра «Логічні квадрати».

Вихователь: - Діти, перед вами розташовані картки з геометричними фігурами та кольоровими плямами вгорі, які фігури ви бачите? Якого кольору плями? Вам необхідно заповнити порожні клітинки відсутніми фігурами. Аналіз виконаної роботи з кожною дитиною (фігури, колір). Молодці!

Фізхвилинка

Раз – потупаємо ногами.

Два – поплескаємо руками,

Три - тихенько пострибаємо,

На чотири – присідаємо.

Хто старався – молодець,

Фізхвилинці вже кінець.

Вихователь: Пропоную стати один за одним та мандрувати далі.

Один за одним стаємо по доріжці ми йдемо.

Швидко – швидко, поспішаємо

та цеглинку зустрічаємо.

Якого кольору цеглинка? (жовтого). Жовта цеглинка дуже полюбляє казки.

Дидактична гра «Доріжка для Колобка».

У кожного з дітей є картка з зображенням колобка. Запитуємо у дітей, подивіться кого ви бачите на картці? Так це Колобок. Колобок якої форми? Якого кольору? Давайте пригадаємо кого зустрів Колобок у лісі? Вам потрібно

прокласти для Колобка доріжку до звірят. Звірі розташовані на різній відстані від Колобка: зайчик близько, вовчик та ведмедик – далеко.

У вас є три смужки, давайте їх розглянемо: якого вони кольору? Які за довжиною? Які за шириною? (жовта, зелена – довгі, вузька та широка, червона – коротка, вузька).

Вихователь пропонує дітям визначити, яка з них вузька – широка, довга – коротка, користуючись прийомом накладання та викласти доріжки до звірят.

Щоб Колобок зустрівся з зайчиком йому потрібно йти вузькою короткою доріжкою, а до вовчика – довгою, вузькою доріжкою, до ведмедика – довгою, широкою. Яка доріжка веде до зайчика? (Коротка, вузька). Яка доріжка веде до вовчика? (Довга, вузька). А яка доріжка до ведмедика? (широка, довга). Молодці!

Вихователь: Діти, погляньте цеглинки приготували для нас скриньку з сюрпризом! Цікаво що в скриньці? Але щоб її відкрити нам потрібно підібрати ключики до замочків, відповідно розміру. Будьте уважними!

Дидактична гра «Що в скринці?».

Дітям необхідно дібрати ключик за розміром і відкрити скриньку, в якій лежать різні фрукти – гостинці. Дітям по черзі необхідно взяти фрукт, назвати його, описати і залишити собі як гостинець.

ІІІ. Підсумок

Сьогодні ми були в чарівній країні LEGO. Дізналися, де живуть цеглинки, чим займаються. Цеглинки нам були дуже раді, запрошують ще завітати до них на гостини.

Додаток Е

Дидактичні ігри для розвитку мовлення

1. Гра «А мене звати…».

Мета: вчити звертатися за допомогою мови один до одного, розвивати бажання познайомитися.

Хід гри.

Вихователь організовує дітей у коло. Кожна дитина, стоячи у колі по черзі звертається до свого сусіда праворуч, передає йому м'яч, називаючи своє ім'я. Розпочинає мовлення з передачею м'яча вихователь: «Мене звуть Валя», далі діти наслідують зразок речення.

2. Гра «Наші пальчики – наші друзі».

Мета: удосконалення мовленнєвого спілкування при ознайомленні одне з одним, розвиток координації мовлення і рухів дрібних м'язів рук.

Хід гри.

Вихователь шикує дітей у дві шеренги обличчям одне до одного. Спочатку вони об'єднують долоньки своїх рук навпроти один одного під слова вихователя:

Дружать наші малюки

Подружились я і ти

Раз, два, три, чотири, п'ять

Будемо ім'я ми називати.

Вихователь спонукає по черзі у парах голосно називати ім'я, будуючи фразу: «Мене звуть Таня», «А мене звуть Денис».

3. Гра «Луна».

Мета: тренування у називанні власних імен, правильній артикуляції звуків у ньому.

Хід гри.

Вихователь організовує дітей на килимку сидячи в колі. Вихователь ставить завдання і спонукає дітей по черзі виходити у центр кола (або біля

вихователя) і голосно та чітко називати своє ім’я плеснувши в долоні – Ва-ля. Вихователь спонукає дітей повторити як луна ім’я дитини хором.

4. Гра «Равлик».

Мета: закріплення вимови власних імен, продовження знайомства дітей одне з одним, вміння відповідати по сигналу.

Хід гри.

Вихователь організовує дітей у коло один за одним, розповідає про равлика, який виставляє ріжки виходячи із своєї хатки. Діти рухаються по колу тримаючись за руки. Вихователь дає сигнал: «Равлик!» – діти присідають «виставляючи ріжки»; пальчиками, голосно по черзі називаючи своє ім’я.

5. Гра «Телефон».

Мета: вчити обирати конкретні форми спілкування, давати відповіді на поставленні запитання, спонукати до самостійного звертання і підтримування розмови.

Хід гри.

Вихователь організовує дітей до гри з допомогою іграшкового телефону. «Дзвонять» до кожної дитини розпочинаючи розмову і залучаючи по черзі кожну дитину до співучасті у розмові:

Добрий день!

Мене звуть Валентина Михайлівна.

А як звуть тебе? Як тебе називає мама? Як ти себе лагідно називаєш?

Тобі подобається в дитячому садку?

Які іграшки тобі подобаються?

До побачення.

6. Гра «Мовленнєвий потяг».

Мета: закріпити вміння спілкуватися при знайомстві в різний спосіб, розвивати слухове сприймання для правильної звуковимови.

Хід гри.

Вихователь каже: - Зараз ми з вами утворимо потяг, спочатку я буду паровозом (локомотивом) і буду їхати по колу з вами – вагончиками. Коли я

буду їхати, то буду плескати в долоні казати своє ім’я: Ва-ля, Ва-ля, Ва-ля (всі рухаючись повторюють). Зупиняємось і міняємо паровозик. Я причіпляюся вагончиком в кінці потягу, а той хто перший буде паровозик і поведе потяг, вимовляючи свої ім’я і плескаючи в долоні: А-лі-на, А-лі-на, А-лі-на! І так доти, поки кожен із дітей не побуде паровозиком.

7. Гра «Мовленнєвий клубочок».

Мета: закріпити знання дітей одне про одного, їхнє вміння звертатися одне до одного на ім’я, брати участь у спільному мовленні.

Хід гри.

Вихователь стоїть у центрі кола, яке організовує з дітьми і виконує роль клубочка (можна мати в руках клубок для пояснення дій дітям). Вихователь вибирає дитину і спонукає її підійти до себе і голосно вимовити своє ім’я, взявши її за руку, далі підходить друга дитина бере за руку попередню дитину голосно називаючись «намотуючись» навколо «клубочка» - вихователя. Гра завершується коли остання дитина «намотається» навколо клубочка. Вихователька робить висновок: «Разом нам добре, ми всі одне одного знаємо і вміємо спілкуватися».

8. Гра «Чарівний стілець».

Мета: активізація спілкування, реалізація самостійного вирішення мовленнєвого задуму у побудованому висловлюванні.

Хід гри.

Вихователь організовує дітей у коло, посередині кола стоїть «чарівний» стілець. Вихователька садить дітей по черзі на стілець. Інші діти, теж по черзі підходять до дитини, яка сидить на стільці із лагідним звертанням до неї її імені і пропозиції пограти. Вихователька дає зразок: Іринонько, будемо з тобою гратися? Дитина дає відповідь словом: «Будемо» чи «Так».

9. Ігрова мовленнєва сюжетна ситуація «День народження ляльки Оленки».

Мета: розвиток зв’язного мовного спілкування, спонукання до підбору потрібних слів пов’язаних із змістом побудови мовного висловлювання, добір вітальних і побажальних слів.

Хід гри.

Створення ігрової ситуації приходу до святково одягнутої ляльки Оленки дітей у гості.

Що потрібно сказати, коли вас запрошують на день народження?

Що потрібно брати із собою на свято до Оленки?

Вихователь пропонує іграшки, які можна подарувати ляльці. Подає зразок, як треба привітати ляльку:

- Оленко, вітаю тебе з днем народження, ось тобі мій подарунок – зайчик. Бажаю тобі гарно ним гратися.

- Що скаже Оленка? (Дякую Аліночко. Я пограюся із зайчиком).

Коли діти подарують Оленці всі подарунки, вихователька організовує гру «Каравай».

10. Гра «Хустинонька».

Мета: закріплювати вміння дітей давати відповідь шляхом до мовлення потрібного слова, вживати слова з пестливими суфіксами.

Хід гри.

Діти стоять у колі побравшись за руки. Вихователь знайомить дітей з чарівною хустинонькою. Діти йдуть по колу під віршований супровід вихователя:

- Ой, хустинонько шовкова,

Ти пливи, пливи по колу!

В руки хто тебе візьме,

Хай нам відповідь дає.

З останніми словами всі зупиняються. Вихователь передає хустинку дитині, навпроти якої він зупинився і пропонує відповісти:

Це сонце, як сказати лагідно : сонце ... (сонечко).

Це дощ тощо *(хліб - хлібчик, лялька - лялечка, квітка - квіточка, листок - листочок).*

11. Гра «Мовленнєва каруселі».

Хід гри.

У вихователя обруч з різнобарвними стрічками. Діти стають на килимку у коло і беруться за кінці стрічок. Рухаються по колу під супровід вихователькою таких слів:

Діти ми усі веселі

Помчимо на каруселі

Каруселю зупиняй

Швидко відповідь давай!

Вихователь пропонує подивитись на виставку іграшок, вибрати іграшку, взяти в руки і розповісти про неї: як називається? З чого зроблена? Якого кольору, форми і розміру? Як нею гратись. (Можна відразу прикріпити до стрічок іграшки і «кататися» на каруселі разом із ними, при зупинці каруселі обирати дитину з іграшкою, яка буде про неї розповідати).

12. Гра «Ми з городу – ось які!».

Мета: учити описувати овочі за зразком, закріпити вміння добирати слова і узгоджувати їх у реченні, збагачувати словник назвами різних овочів та смакових особливостей.

Хід гри.

Створення ігрової ситуації приходу Осені із своїми скарбами-дарунками з городу. Обговорення з дітьми, чим багата осінь? Вихователь пропонує перевтілитися у овочі з городу (вдягає кожному відповідний наголівник, або дає в руки відповідне площинне зображення). Пропонує поглянути одне на одного, усміхнутись одне одному і розповісти все, що вони знають про свій овоч, який зображають. Вихователь дає зразок і каже:

- Перша буду я, морквиця, гордовита дівиця. Я росту на городі, маю зелені різьблені листочки, ніби коси у дівчинки, я оранжева, мене вживають сирою і варять зі мною суп та борщ.

Далі, йде розгортання сюжету за таким планом :

бурячок не відстає, слово мовить він своє (розповідь дитини);

а оце, огірок, завітав у наш садок ;

ось картопля поспішає і про себе промовляє ;

помідор не відстає і швиденько устає ;

часничок теж є у нас, розповість у добрий час ;

перчик, мабуть, теж старався до розмови готувався.

А тепер, любі діти, можна всім нам відпочити.

Покладемо в кошик наш овочі нам про запас

З овочевого вони всі роду

Бо до нас прийшли з городу.

13. Гра «Розумники»

Мета: закріпити вміння дітей до спільного мовлення шляхом домовляння слів і повторень речень, спонукати до короткого відтворення мовленнєвих пояснень.

Хід гри.

Варіант І

Вихователь просить здогадатися якого слова не вистачає у римованому рядку і підказати його:

Сійся, жито і пшениця, - буде дітям ... (паляниця).

Пояснення виразу «паляниця» - хліб.

Для веселої малечі бублик виглянув із ... (печі).

Пояснення, де печуть хліб, булочки, бублики.

А рум'яний колобок скочив прямо на ... (зубок).

Пояснення порівняння колобка і булочки.

Виросте всього доволі на широкім житнім ... (полі).

Пояснення, де росте жито і пшениця.

Запеклося сонце в хлібі хто зростив його ...(спасибі).

Пояснення того, хто ростив і спік хліб.

Варіант ІІ

Пропозиція поміркувати розумними голівками і підказати слово на питання «Хто це?», «Що це?»

Рідна, лагідна, найкраща і найдорожча – хто? (мама)

Запашний, білий, смачний – що? (хлібчик)

Білий, холодний, пухкий – що? (сніг)

Соковите, солодке, червонясте з хвостиком ... (яблуко)

Пухнаста, руда, хитра ... (лисиця)

Зелена, висока, новорічна ... (ялинка)

14. Гра «Торбинка запитань».

Мета: закріпити вміння добирати відповіді на поставлені запитання, добираючи прикметники і дієслова до іменників та узгоджуючи прикметники з іменниками в роді, числі і відмінку.

Хід гри.

Ігрова ситуація, в якій до дітей приходить хлопчик Питайлик (площинне зображення, або іграшка) з торбинкою в якій фрукти (яблука, груші, сливи). Питайлик дістає їх із торбинки запитуючи: «Яблуко яке? Якими словами про нього можна сказати ? (Червоне, спіле,кругле, смачне, солодке, кисле, соковите, рум'яне). Груша яка? (Жовта, зелена, довга, спіла, солодка, смачна, м ` яка, тверда, соковита). Слива яка? (Синя, тверда, маленька, солодка, довгаста)».

Описування фруктів за зразком вихователя:

«Це – груша. Вона довгаста, жовта, м'яка і солодка. У середині груші насіння. Груші варять компот, варення. Це – слива. Слива довгаста, синього кольору, в середині зелена. У сливи є кісточка. Сливу їдять, кісточку викидають. З сливи варять компот і варення. Це – яблуко. Воно кругле, червоне. Яблуко спіле, смачне, солодке. У нього є хвостик, в середині насіння. За хвостик яблуко можна тримати. Яблуко їдять, з нього варять компот і варення, печуть пиріжки».

Розгортання діалогу між Питайликом і яблучком з допомогою дітей. Введення дітей в уявну рольову ситуацію, де фрукти «розмовляють».

Питайлик: Яблучко, де ти взялося? – Я виросло в саду.

Ким ти було раніше? – Квіточкою.

Хто твоя мама? – Яблунька.

Хто до тебе прилітав? – Бджілки, пташки.

Яке ти на смак? – Солодке.

Чому ти котишся? – Бо я кругле.

Чи є в тебе братики? – Є, багато.

Ти брудне чи чисте? – Я чисте, мене можна їсти.

Далі побудова запитань до груші і сливи.

15. Гра «Мовленнєва стежинка до лісових звірят».

Мета: вчити чітко і зрозуміло вимовляти окремі слова і речення, уважно слухати і відгадувати нескладні загадки.

Хід гри.

Створення ігрової ситуації приходу колобка. Розгортання розмови: З якої казки він до нас прийшов? Як треба привітатися з колобком? Що можна розповісти про нас всіх? Яку пісеньку співав колобок? Колобок пояснює, як він котився по стежинці і побачив лісових звірят, та й узяв їх з собою у кошичок. Організація уявної подорожі по стежинці до лісу під супровід тексту: А ми у ліс ходили і звірят зустріли. А кого? – Запитай, швидко, швидко називай!

Діти називають: зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка, їжачок-гострячок, вовчик-братик, ведмідь-набрідь, білочка-стрибалочка. Добирають лагідні слова, виконуючи вправу «Скажи лагідно».

16. Гра «Кошик мовних гостинців».

Мета: стимулювати дітей розглядати предмети й пригадувати ознаки тих із них, яких тут немає, називати словами, виховувати правильну звуковимову.

Хід гри.

Створення ігрової ситуації передача від бабусі дівчинці Наталочці (лялька) гостинці у кошичку. Розповідь вихователькі із виконанням дій типу:

- Дивиться Наталочка – в кошичку лежить щось кругленьке, гладеньке, жовтеньке з одного боку, а з другого червоненьке. Вкусила – смачне, соковите. - Знаю що росте на дереві - каже Наталочка, але забула, як називається.

Хто допоможе їй пригадати, як називається бабусин гостинець? Варіанти: пиріжок, бурячок, горіх, огірок, цибуля, диня, помідор, морква.

Віршовані варіанти:

У кошичку є: - Я смачна і вітамінна

І не гірше апельсина

Коси довгі, кучеряві, та ще й

Платтячко яскраве.

У борщі я головний

борщ без мене не смачний

Я – яскравий, красивіший,

Червоніший і товстіший.

Нас, зелені, залюбки

їдять дорослі й малюки

Нас шанують не даремно,

Дух наш світлий і приємний.

- Ну а я, смачний, кругленький

маю щічки червоненькі

до смаку я в кожній страві, роблять соки і приправи.

А я до сліз всіх допікаю

на мене всі так дорікають

Але без мене – нікуди,

Ні туди – і ні сюди.

Ну я, маю білі зуби,

Ви мене не бійтесь, люди. Хоч гіркий я, та корисний Всім мене потрібно їсти.

- А я на городі господиня

жовта, соковита... (диня)

Я солодка й соковита,

Покуштуйте, не схочете пити.

Обговорення з дітьми характерних особливостей і ознак овочів.

17. Гра «Розкажи про іграшку ведмедику».

Мета: закріпити вміння описувати іграшки, складати описові розповіді з двох-трьох речень.

Хід гри.

У гості до дітей прийшов ведмедик з кошиком іграшок. Ведмедикові подарували на день народження багато іграшок, але він не знає, як вони називаються і як з ними потрібно гратися. Вихователь пропонує дітям допомогти ведмедикові, розказати все про іграшку: як вона називається? З чого зроблена? Якого кольору, форми, розміру? Як з нею можна гратись? Вихователь пояснює дітям, що потрібно вийти до столу, взяти з кошичка іграшку, показати дітям і все про неї розповісти ведмедикові. Ведмедик допомагає дітям у розповіді: хитає головою, допомагає голосом вихователя.

18. Гра «Мовленнєві віконечка у теремку».

Мета: закріплення вміння дітей відповідати на запитання за змістом ілюстративного матеріалу, складати коротенькі розповіді із звуконаслідуванням.

Хід гри.

Вихователь виставляє на фланелеграф вирізне з картону велике зображення теремка з віконцями – геометричними фігурами, які закриті. Читає закличку до гри:

У чистім полі теремочок стояв,

Хтось у тому теремочку проживав.

А хто у тому теремочку проживав

Знає той, хто у ті віконця зазирав.

А хто у ті віконця зазирав ?

Той, хто їх уміло відкривав,

Все про них гарненько розказав.

Вихователь пропонує дітям по черзі «відчинити» віконця певної форми: спочатку круглі (песик, ведмедик, зайчик), потім чотирикутні (коник, кізонька, поросятко, баранчик) і трикутні (корівка, півник, котик, їжачок). Спонукає їх до

розповіді про тварину із відчиненого чарівного віконця і наслідування її голосу. Потім засовують, хто ж живе у теремку і за описом тварини, який робить вихователь діти відгадують, про кого йдеться і відкривають віконця у теремку.

19. Гра «Чарівний столик».

Хід гри.

Вихователь створює ситуацію гри в театр, облаштовуючи для цього столик із ширмочкою для іграшкової вистави. Промовляє чарівні слова:

Столик, столик, послужи

Нам виставу покажи

Все, що ти для нас покажеш,

Потім ми тобі розкажемо!

Раз, два, та-ра-ра

Починається в нас гра!

На столику, після того, як вихователька забрала ширмочку за допомогою іграшок створена ігрова ситуація: ведмедик спить на подушці, лялька Катя сидить яз двома кольоровими кульками. Вихователь розгортає мовне спілкування в діалоговому режимі:

Що ви бачите на сцені?

Хто, що робить?

Чому ведмедик спить?

Давайте попросимо його, щоб він пробудився.

Що тепер роблять лялька Катя і ведмедик? (Граються кульками).

Хто до них прибіг? (Собачка).

Що він сказав друзям?

Що тепер роблять ведмедик, лялька Катя і собачка?

Як і чим вони граються?

20. Гра «Мовленнєва рукавичка».

Мета: закріпити вміння складати спільні з вихователем коротенькі сюжетні розповіді, переказувати зміст знайомих казок, за допомогою навідних питань.

Хід гри.

На столі лежить велика рукавичка із звірятами із відомої казки. Вихователь із дітьми пригадує її зміст: Як називається казка? Хто загубив рукавичку? Хто став жити в рукавичці? Хто просився в рукавичку?

Вихователь розподіляє ролі між дітьми (мишки, жабки, кабана, ведмедика, вовка, лисички, зайчика) і організовує розігрування діалогів між ними виконуючи вправу «Хто, хто в рукавичці живе?».

21. Гра «Торбинко, впусти».

Мета: розширення і уточнення активного словника дітей, вправляння в правильній вимові звуків у словах і реченнях, засвоєння форми ввічливого прохання.

Хід гри.

Вихователь пропонує нову, цікаву гру і ставить а стіл велику коробку з ігровим матеріалом. Відкриваючи її, він знайомить дітей із предметами та іграшками які є у ній, розкладаючи їх на столі. Заглядаючи у коробку зауважує, що на її дні є торбинка. Вона не проста, хоче погратися з дітьми. У неї можна складати іграшки і предмети, але вона може їх впустити, а може й не впустити. Щоб торбинка впустила до себе іграшку треба назвати її і попросити торбинку впустити її. Подає зразок:

- *Торбинко, торбинко, будь-ласка впусти ляльку Олю, вона гарна, має бантик на голові.*

Вихователь виконуючи роль торбинки впускає при правильній розповіді і проханні іграшку чи предмет і не впускає, коли дитина робить мовні помилки (вимовляє слова тихо, непослідовно будує прохання, пропускає слова тощо).

22. Гра «Лялька Оля йде на прогулянку».

Мета: закріпити вміння описувати зимовий одяг і взуття, складати описові розповіді.

Хід гри.

Створення ігрової ситуації на столі: лялька і її зимовий одяг. Її потрібно одягти на прогулянку. Вихователь запрошує по черзі дітей до столу, вони беруть одяг (чи взуття), розповідають про нього (як називається, якого кольору,

з чого зроблений, для чого потрібний) і з допомогою вихователя одягають ляльку.

23. Гра «На гостині».

Мета: збагачувати активний словник дітей іменниками назвами, стежити щоб говорили виразно, голосно, не поспішаючи, пов'язуючи слова у речення.

Хід гри.

У гості до дітей прийшла лялька Катруся. Вона запросила до себе на гостину ведмедика Пуха і почала накривати на стіл, а тут ось скільки багато посуду і вона не знає що і як поставити. Діти допомагають Катрусі за вказівками вихователя:

Що це? (тарілка)

Яка вона? (велика, глибока)

Що в неї наливають? (суп, борщ)

Яка тут ще є тарілочка?

Як вона називається?

Що кладуть у мілку тарілку? і так весь посуд.

Потім накривають на стіл: глибока і мілка тарілка, ложка, хлібниця, чашка, серветка, сільничка. Вихователь запитує, як все це називають одним словом? Діти саджають на стіл ведмедика і Катрусю. Вихователь узагальнює:

Всім прибори є готові

Катруся серветки роздала

У глибоку тарілку суп ведмедику налила

Ніж, виделку, як годиться

Хай тримає у руці.

Вже ведмедик наш наївся,

Всі сьогодні – молодці!

24. Гра «Магазин».

Мета: закріпити засвоєння назв посуду, розуміння узагальнюючого слова посуд. Вправляння у побудові діалогів.

Хід гри.

Ігровий магазин на столі: різноманітний посуд – скляний (банка, пляшка, стакан), металевий (ложка, виделка, ніж, каструлька, чайник), пластмасовий (тарілки, чашки, блюдця). Вихователь пропонує зайти до магазину (підійти до столу), звернутися до продавця (вихователя) і попросити купити посуд. Куплений посуд описувати за напрямами: назва, з чого зроблений, якої форми, для чого призначений.

Виконання вправи «Я запитую, а ти відповідай». Вихователь вводить дітей в уявну казкову ситуацію, коли посуд може відповідати на запитання ніби жива істота. Він ставить запитання до предметів посуду, а діти допомагають вести з посудом діалог. Наприклад:

Чашка. Що в тебе наливають? (чай, компот)

Який компот ти любиш? (з вишеньок, з яблук)

Коли тебе миють? (коли я брудна)

А чому у тебе одна ручка? (щоб брати однією рукою)

З чого ти зроблена? (з пластмаси)

Що буде, як тебе кинути на підлогу? (я не розіб'юся)

Хто з тебе п'є? (діти і дорослі) [https://zdo9priluki.wixsite.com/zdo9/movlennya-ditini].

25. Гра «Слова-ознаки».

Мета: сприяти розвитку мовлення, вчити називати іменники, прикметники, будувати речення.

Хід гри.

Дітям пропонуємо картинки із зображенням «канапи», «лави», «стільчика», «травички», «підлоги», «килимка». Задаємо питання: Що зображено на картинках? Якого кольору предмети? З чого зроблені? Задаємо питання – які? Дерев'яні, червона, зелена, мокра, маленький тощо.

26. Гра «Побудуй речення».

Мета: сприяти розвитку мовлення, вчити дітей будувати речення за картинками.

Хід гри.

Дітям показуємо картинку із зображенням дівчинки – Оленки. На другій картинці показуємо зображення дівчинки, яка сидить за столом. І пропонуємо поєднати наші зображення на картинках із зображенням картинок із попередньої гри: «канапа», «лава», «стільчик», «травичка», «підлога», «килимок» склавши речення. Наприклад, Оленка сидить на канапі. І так з усіма картинками.

27. Гра «Закінчи речення».

Мета: сприяти розвитку мовлення в дітей, вправляти в називанні іменників, прикметників.

Хід гри.

Дітям пропонуються малюнки із зображенням тварин: «корова», «слон», «жирафа», «зебра», «зайчик», «півник», «ведмідь», Дітям задають питання: Хто зображений на малюнку? Що він полюбляє їсти? Що дає корова? Якого кольору шерсть зебри? Жирафа? У зайчиків і кроликів довгі… вуха. Хто співає пісні на подвір'ї? Де живе ведмідь: у будинку чи барлозі?

28. Гра «Нагодуємо тварин».

Мета: сприяти розвитку мовлення в дітей, вправляти в називанні іменників.

Хід гри.

Дітям пропонуються картинки фруктів і овочів та дві корзинки. В одну корзинку кладемо фрукти, в іншу – овочі. Показуємо дітям фрукт або овоч і запитуємо «Що це?» В яку корзину покладемо?

29. Гра «Назви лагідно».

Мета: сприяти розвитку мовлення в дітей, вправляти в називанні іменників.

Хід гри.

Дітям показуємо картинки тварин, ягід, рослин, предметів, людей: «ведмідь», «жаба», «риба», «дельфін», «малина», «лисиця», «машина», «тюльпан», «їжак», «бик», «гніздо», «собака», «хлопець», «півень», «коза»,

«сонце», «слон», «слива», «вода», «трава», «вінок», «груша», «морква», «капуста».

Пропонуємо назвати лагідно: ведмідь – ведмежатко, жаба – жабка, жабенятко, риба – рибка тощо.

30. Гра «Закінчи слово».

Мета: сприяти розвитку зв'язного мовлення в дітей, вправляти в називанні іменників, розвивати пам'ять, мислення, увагу..

Хід гри.

Дітям пропонуємо для розгляду серію картинок з трьох штук з різними зображеннями, які починаються однаковим буквосполученням: ка-. Наприклад, кавун, камін, кабан. Запитуємо у дітей, чи помітили вони, що всі три слова починаються однаково, на ка-.

Далі дітям пропонують закінчити слово за вихователем, який називає перші дві букви і показує картинку: «коза», «собака», «індик», «білочка», «жираф», «качка», «машина», «тюльпан», «слива», «сонце», «калина», «вінок», «дерево», «ведмідь», «груша», «морква», «лисиця», «банани», «помідори». Наприклад, ко-, а діти закінчують -за; со-, а діти – -бака.

31. Гра «Так або ні».

Мета: розвивати в дітей зв'язне мовлення, вчити відповідати на питання.

Хід гри.

Вихователь показує картинки і задає питання про осінь, а діти відповідають «так» якщо таке буває восени або «ні», якщо не буває. На картинці зображені хмари, які закривають сонце. Вихователь запитує: «Восени хмаринки закривають сонце?». Діти відповідають «так». «Часто, часто ллють дощі?», діти відповідають «так». «На вулиці дуже спекотно і світить яскраве сонце?», діти відповідають «ні» і уточнюють, що таке буває влітку. «Прилітають комахи?», діти відповідають «ні». «Збираємо врожай» – «так». «Опадає листя?» – «так», «Діти засмагають?» – «ні», «У теплому одязі погуляти на вулиці» – «так».

32. Гра «Хованка».

Мета: розвивати в дітей зв’язне мовлення, вчити відповідати на питання, називати іменники.

Хід гри.

Дітям показуємо частину картинки з зображеним предметом: фруктом, овочем, твариною, предметом (груша, рибка, ведмідь, дельфін, виноград, зайчик, сир, томати, лев, жирафа, ялинка, банан, жабка, огірок, миша, метелик, малина, кавун) і запитуємо: «Що це?», діти відповідають, потім показуємо повністю картинку.

33. Гра «Що можна їсти сирим, а що вареним».

Мета: вчити дітей робити висновки, розповідати про смак продуктів; розвивати логічне мислення, увагу.

Хід гри.

У вихователя на столі тарілки зі шматочками вареної та сирої картоплі, буряка, капусти, гарбуза. Діти по черзі куштують овочі та висловлюють свої припущення. Вихователь допомагає їм дійти висновку в разі потреби.